

Књижевне НОВИНЕ

ГОД. I БР. 16 * ЦЕНА 20 ДИН.
БЕОГРАД, ЧЕТВРТАК 29 АПРИЛ 1954
Лист излази сваког четвртка

Првомајски поздрав животу

„ОВДЕ ЈЕ ДРУЖЕЉУБИВОСТ; ОНА НИЈЕ ПРЕТХОДНО СПРЕМЉЕНА; ОНА ЈЕ НЕПОСРЕДНА... ПОЗНАЈЕШ ЛИ ГОВОР ТИХ ЈАБУЧИЦА ШТО СЕ ОКРЕЉУ?“ В. Витмен

КАО одједи неких давно постављених питања, ови Витменови стихови, јасни и прецизни, враћају ми се из сећања готово увек у обичним часовима када животна радост преплави улице. Њихова једноставност и истинитост има толику сличност са свим оним што у тим тренуцима видим и чујем, да ми се чини да је све оно што је овога песника напојило животним здрављем, снагом и људском лепотом, уствари, узето с ових улица.

Јер сличност је толика да потврђује истину о томе да реч, која слави човека, пријатељство и живот, не признаје никакве границе, никакве конвенције и законе.

Она је свуда где је искреност, где је одушевљење, смелост и вера у живот и у човека.

Она је, дакле, најпре овде, међу нама, на нашим улицама. Јер овде се ради о једном одушевљењу које избија спонтано из срца нашег човека, спонтано по својој бујности и осећању с којим му се предаје, али свесно по ономе што му је претходило и шта изражава.

Можда се овога дана све то и мора тако осетити.

Људи, наши познаници и пријатељи, сви они многобројни, који су у току године били заокупљени својим бригама и пословима, у овим часовима, као да су опчарани неком чудном магичном, заборављају на невоље, умор, на ружне снове и предају се потпуно овом одушевљењу. И оно што је, док су били занети својим бригама и пословима, изгледало готово незнатно, у општем билансу напора и резултата, добија грандиозне размере, величанствену слику наше снаге и гордости. И још једанпут, у том свеопштем таласању, човек се напада

новим снагама и вером у себе и у заједницу. Никад, можда, та свест о самом себи, о човеку и о његовом делу не добија такав конкретан и величанствен израз као овога дана када се слави пријатељство и рад, та два извора човекове гордости и лепоте.

С каквом радошћу, онда, откривамо себе у тој лепоти!

Шта се то јавља у нама док осећамо додир рамена непознатог пријатеља?

Познајеш ли то дизање руку према сунцу?

То певање живота које није само један клик радости, усамљено бачен с неког широм отвореног прозора према јутарњем свитању, већ чврсти један сплет руку пријатељских, једно грљење људско, грљење свих људи и речи на овим улицама које су постале потпуно наше?

Познајеш ли тај глас пробуђеног живота који се рађао у хладним ноћима, на бојиштима неким далеким и блиским?

И као да је све оно што нам доноси овај дан доживљено у сну неком, после кога се осећа најпуну сласт и најпуну жељу задовољства, а које није само осећање нечег нео-

бичног, несвакодневног и пријатног већ пре свега осећање оне непосредности доживљавања живота који нам се, иако га живимо свакодневно, ипак увек и свакодневно не открива потпуно, ми и не можемо да га изразимо речима које нису поезија.

Јер када бисмо покушали да том доживљавању одредимо право значење једним чисто рационалним путем, ми бисмо га осиромашили, а оно би, можда, у нама изгубило пуну лепоту своје људске непосредности. А лепота је ова управо у том осећању да се живот и повезаност и пријатељство међу људима први пут доживљава у таквом свеопштем изливу животне радости у којој се заборавља све остало: све што није радост и што није радовање због живота и у име живота!

Ненасићујућа светлост тога осећања брише све сенке, сва она, понекад и нужна, тешка наша расположења, сав онај, па макар и тренутни, умор наш од живота. Јер овде живот слави сама себе, а када живот слави себе он, пре свега, слави ту своју победу над тамним мислима и слушњама, слави је у име животне радости.

И маколико још у свету било мржње, подлаштва и лицемерја, маколико још зла било међу људима, маколико било још извора слутње и неспокојства (никада се радости не смемо потпуно предати, никада до самозаборава и самозадовољства!) због свих прошлих и будућих Којеја, Јасеноваца, Катинских шума и будимпештанских процеса, овога мајскога дана, у овој радости, радни људи, због тога осећања, своје лице, на коме је време урезало своје знаке, ипак окрећу према сунцу, извору живота.

Јер то осећање, у свако доба, и код свих људи, и оних најмлађих као и оних старијих, јесте оно снажно уверење да људи морају и да имају снаге да победе подлост, сиromaштво, беду сваке врсте, мистику и заосталост, лицемерство и лаж, дакле, све што нас спречава да узмемо од живота све оно благотворно што нам пружа на својим опорим длановима.

Управо зато што смо тога свесни, овај дан, у нашој земљи, и за нас, постао је одушевљење поздрав наших победама над бедом коју нам је оставила прошлост. Јер колико год у том нашем изливу животне одушевљења има радовања због живота уопште, ова наша радост је нешто више од тога, јер је у њој сједињена та жеља за животом с нашим националним осећањем и свешћу да смо, напokon, постали његови грађани као слободни људи који га цене зато што су слободни и што су га стога и достојни.

Разумљиво, то не бисмо ни чинили да у социјализму не видимо остварење пуне животне лепоте и људског достојанства. И мада смо свесни и свега онога што у себи носимо као оптерећење прошлости, мада, идући напред, све више осећамо последице наше заосталости, у нама су та осећања увек непомућена. А искуства су нас научила да се у животу ништа вредно не може постићи на лак начин и без потпуно давања себе. Можда то управо песници најбоље и осећају. Зар оно напорно, оно грозничаво тражење праве речи која открива скривену лепоту живота, није истинна о лепоти свесног жртвовања и лишавања због једног племенитог и људског циља?

Ако, дакле, и ова наща радост није дошла лако, већ после тешког рада, онда је то она права лепота која наговештава бујну светлост.

РИСТО ТОШОВИЋ

У НЕБО ТВОГА ТЕЛА

У небо твога тела, у лукове твојих груди
ући ће и мисао на мене ко топла радосна плица.
(Ко једва чујни трепети гласнуће се нешто далеко)
И земљом кад легне децембар, и када заувек застуди,
засмејаће се априли ко звучни гласови рима.

Ал' доћи ће беле тишине после свих жеља и страсти,
и празно ће нам бити без бола и врелим дрхтања.
(У полутамном пејзажу умираће драгање меко)
Ко влати када свену под сунцем кад могу расти
свенуће и наша бића у магли мртвих раздања.

Доћи ће смрт ко сабласт у неким ноћима вечним,
ко мутно загробно сећање, као узалудно трајање.
(Из тужног плавила месеца испливаће једино семе)
И дани биће труљење под локвањима речним,
лежање под хладним звездама уз тамно пасје лајање.

Доћи ће чете полица с попевкама касног лета
и свитци с белим лампама као гласници живота.
(Ко научина бледеће, уокруг, сугонске мреже)
И злодух бившег времена устаће ко сива сета
да, заједно уз јекну киша, буде сам плач и корота...

И у небо твога тела, и у лукове твојих груди
остаће мисао на мене стврднута у земље гримен.
Јер, све ће бити земља, све прах када застуди,
и све сјај звезда мртвих, и месец сабласно ружен.

ТАНАСИЈА МЛАДЕНОВИЋ

НАГРАДЕ САВЕЗА КЊИЖЕВНИКА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Комисија за награде Савеза књижевника Југославије, у саставу: др Братко Крефт, Густав Крклец, Танасије Младеновић, Димитар Митрев и Бошко Новаковић, донела је једногласну одлуку да се награда за животну дело у износу од 500.000 динара додели књижевнику Вељку Петровићу. Награде од 200.000 динара додељене су: Добриши Цесарићу за збирку песама „Осетљен пут“ и Ранку Маринковићу за књигу прозе „Руке“. Награде од 150.000 динара додељене су Цирилу Космачу за новелу „Пролећни дан“, Михаилу Лалићу за роман „Зло прољеће“, Петру Шегедину за путопис „На путу“ и Младену Лесковцу за есејстичко-научни рад и састављање Антологије старије српске лирике.

Комисија налази за потребно да каже поводом награде Добрише Цесарића да је првенствено имала у виду квалитет тих песама, без обзира што су многе од њих већ и раније објављене, а у случају Младена Лесковца инсистирала је на признању за озбиљне напоре и резултате око изучавања историје књижевности.

У Београду, 28 априла 1954.

ОБАВЕШТЕЊЕ ЧИТАОЦИМА

НАШ ИДУЋИ БРОЈ, КОЈИ ЈЕ ТРЕ БАЛО ДА ИЗАЂЕ У ЧЕТВРТАК, 6 МАЈА, НЕЋЕ ИЗИТИ ЗБОГ ШТАМПАРСКИХ ПОТЕШКОЋА, НАСТАЛИХ У ВЕЗИ СА ПРВОМАЈСКИМ ПРАЗНИЦИМА. (ШТАМПАРИЈА „ПО ЛИТИКЕ“, У КОЈОЈ СЕ ШТАМПАЈУ „КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ“, НЕЋЕ РАДИТИ 1, 2 И 3 МАЈА). ЗБОГ ТОГА „КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ“ ИЗЛАЗЕ, СА ПОВЕЋАНИМ БРОЈЕМ СТРАНИЦА, КАО ДВОБРОЈ, У ЧЕТВРТАК 13 АПРИЛА ОВЕ ГОДИНЕ.

МАРИО МАСКАРЕЛИ: СЕЋАЊЕ

Прикази књига — проблем наше књижевне и дневне штампе

Биће награђени најбољи прикази објављени у „Књижевним новинама, у мају и јуну ове године

ПОТРЕБА за приказима књига, информативним али литерарно писаним, која дају основна обавештења о књизи и тако је приближују читаоцу, веома је жива и актуелна данас. Сви књижевни часописи и листови, углавном, осећају недостатак приказа те врсте. Питање актуелности културних рубрика, тачног обавештавања читалачке публике и, пре свега, буђења интереса за књигу, на тај начин, још увек је отворено питање које неизоставно захтева своје решавање, макар и делимично.

Али није проблем само у томе — како пробудити интерес за књигу, данас, кад је тај интерес код нас сигурно далеко од тога да бисмо могли са спокојством да мислимо о књизи и њеној проби, о духовном животу и активитету оних који бие са књигом (у првом реду омладина) морали да имају живљи и садржајнији однос. Проблем једне конструктивне књижевне и, најзад, издавачке политике, можда је у овом часу најважнији и најконкретнији проблем. Јер, ако читалачка публика не може једном брзом акцијом да се прошири до жељених размера, извесно је да је могуће предузети неке мере које би омогућиле да се интерес за књигу, код оних који га већ поседују, упути у жељеном правцу, у правцу добре, истински уметничке литературе. То је уосталом веома битно данас, кад у нашој издавачкој делатности — некад из необавештености, а много више из чисто комерцијалних разлога, туђих социјалистичком духу наше стварности — рђава књига не претставља само изузетну појаву. На последњем пленуму ЦК СКЈ ово питање није случајно изнето у рефератима и дискутовано.

Из тих разлога редакција „Књижевних новина“ одлучила је да расписне неку врсту конкурса: од приказа објављених у нашем листу за два следећа месеца, у мају и јуну ове године, биће одабрани најбољи за две награде: једну од 15.000 и другу од 10.000 динара. У обзир за награђивање ући ће само текстови од две до три стране, откудани на писаћој машини са нормалним проредом. Жири ће бити накнадно објављен.

Редакција позива све професионалне писце, а и оне који имају интересовање за писање оваквих приказа, да јој шаљу своје текстове, са уверењем да ће се на тај начин, бар донекле, учинити нешто за правдицију и потпуније обавештавање наше читалачке јавности. У обзир такође долазе, поред приказа нових књига, и прикази о писцима и важнијим културним појавама.

М. ПРЕГЕЉ: ПРОДАВАЧИЦЕ КОКОШКИ (дворез)

Молијерова морална истина

НАПИСАО ЗА „КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ“ ЖАН ДИВИЊО

П. БИСАР: ИЛУСТРАЦИЈА ЗА МОЛИЈЕРОВОГ „ТВРДИЦУ“ (1682)

А БИ се разумело Молијерово позориште потребно је, дакле, по Бреу, поћи од намере редитеља. Веома се брзо види шта је аутор тиме желео да каже ако се помисли на модерније примере, рецимо на Брехта или на Пиранделла, који граде своје претставе полазећи од једне техничке идеје режисрања. То није више дело написано за читаоца, свет прозе у коме се сваки елемент из другог изводи, него свемир који меша времена и радње, право „поновно стварање“ свемира. „Када Молијер фиксира текст на хартији, пише Бре, он преводи један сценски вид комедије о којој сања, вид који садржи укупност интерпретације, то ће рећи не само режисуру, него и глумце са њиховим особеностима, њиховим сопственим способностима, могућностима и ограничењима, њиховим изгледом, костимима, цртама. Гледалац је толико изненађен слаганем комичара са личношћу да, изврнувши ток ствари, верује да је први створен за другога а не други за првога“. Ако се исправно схватила водећа интуиција, Молијерово позориште треба да поново постане за нас оно што никада није требало престати да буде: свет зачет на сцени. Јер изгледа да су године и године писане литературе и универзитетске критике изопачиле нашу слику о позоришту удавајући га од публике. Оно што је Мисе називао „претставом у фотељи“ остварива се на нечему што има супротан смисао и удаљује нас од сваке историјске истине када је реч о делу као што је Молијерово, делу тако очигледно замисљеном да непосредно претстављање, тако јасно усмереном према глумцу и физичкој присутности комичара.

Испитујући Молијерову уметност као што то захтева Бре, човека изненађује важност чисто сценских елемената позајмљених колико од француских писаца фарса толико од Италијана „комедије дел арте“: примена тих средстава одређује смисао молијеровског стила кудикамо више но психолошке тежње које су му досад приписиване. „Најинтереснији“ комади састављени су од низа „гегова“ или „скечева“ савршено растављивих и сједињених једном мелодичном потком сличној оној која подржава разне фигуре једнога балета. Зар не би „психолошка истина“ била резултат разних ситуација које стваралац намеће својим личностима баченим на сцену као марионете? То неће да допусти Анрио у чланку који је у „Монду“ усмерио противу Бреа. Анрио је формиран у школи универзитетских критичара за које књига остаје књига чак и онда када то није била у самом почетку. Докази које је изнео Бре ипак су веома јаки: Л а к о м и с л е н и, проста фантазија врајке написана састављена је као Т а р т и ф или као Дон Жуан од низа гегова које међу собом повезује потка слична оној у балету.

То није све: „лакрије“, „досетке“ стално се јављају да прекину ток драмског развоја и да га као пресеку. На крају своје књиге Бре потсећа на Фројдову анализу о смеху у коме психоаналитичар види предак који следи неком скривеном разочарењу. Могло би се мислити да груби прекиди, неочекиване интер-

венције тела које изгледа да се буди поводом чизама и да брка рачуне жеље или интелигенције дају прави смисао Молијеровом стилу. Трагедија би хтела да нас увери да је права драма у фанатичној чистоти страсти. Улога комедије као напора да дискредитује трагедију је у томе да потсети (то су немачки романтичари назвали „хумором“) да човек не даје претставу у једном идеалном свету него у овом животу. Зганарелове „лакрије“ збуњују Дон Жуана јер га потсећају да има тело. Та мешавина озбиљног и смешног неодолјиво потсећа на оно што је Шаплин рекао о својој личности Шарлу да му је хтео дати истовремено вештачку озбиљност и немоћ да је дуго одржи. То је двоструко лице свих Молијерових личности: оне би хтеле да буду Корнејево личности, Молијер их дисквалификује извлачећи им испод ногу степенице краљевског двора у који оне мисле да се пењу огрнуте својим достојанством. Молијерова комедија, Молијеров комични стил, био

којој је уживала једна класа сигурна у себе, потсећајући је да постоји живот и да се тај живот свети привидној чистоти. У извесном смислу може се рећи да је Молијер већ стао на страну Рамоовог нећака против „философа“: он добро зна да је живот оно што је. Он потсећа трагичне личности да је време у коме оне мисле да доживљују своје страсти једно идеално, мртво и без сумње ансурдно време.

Друга предрасуда која пада када се чита Бре је дакле предрасуда која хоће да учини Молијера „познаваоцем људског срца“. Прво, са гледишта уметничког стварања, то је погрешна идеја јер, пре стварања, захтева постојање једног моралисте који „познаје људе пре но што их описује“. Затим, и у случају Молијера та идеја отпада; ми се уствари сећамо да је аутор састављао комаде полазећи од једне сценске тежње и путем слике једног телесног ритма. Код њега „дело увек игра; његова уметност је уметност глумца не песника“. Он „испољава живот једне личности“ јер је карактер последица његове глумачке egzистенције и места које јунак заузима у мизансцени. Уствари, и то је Молијер такође научио од „комедије дел арте“, све његове личности стижу на позорницу оптерећене прошлосту и карактером који се никада не мења за време целог комада: то је права маска. Као у претставама „комедије дел арте“, личност не може побећи цртама писаним на своје лице. Догађају се само оно што личи на њега. Сва комика која га надахнује је комика ситуације. На тај начин Бре објашњава како мало Молијерове личности еволуирају током комада. Насупрот личностима романа чији се сав значај састоји у развоју, Молијерове су личности згуснуте у маске која одичава извештај став према животу; разврат, тајну моћ, лакомот, љубомору. Њима се такорећи споља, намеће једна пустиловина у којој ће пропасти. Ако издрже, то је зато што неће да скину ту маску. Ако пропадну, то је зато што морална маска сувише тешко притискује! Бре је нашао ту идеју код свога учитеља Лансона. Али код Лансона та идеја није била ослобођена предрасуда универзитетских критичара. Та идеја овде добија свој прави смисао. Психологија Молијерових личности зависи од места које заузима једна одређена личност у игри.

Претераност маске удаљава од живота и од „натурализма“. Као касније Балзак, Молијер мора да „навали на типове“ да би деловао. Ако би подражавао животу нико се не би интересовао за његову уметност. Он напротив мора да тера до апсурда извесни живи став тако да тај

став на крају постане застрашујући. Узалудно је према томе, Бре то јасно назначује, да се траже у зори Молијерови. Оно што га приближава животу његовога времена нису типови човека кога је он дефинисао, него општи став који он сам уноси у своју уметност: та врста игре коју он намеће својим личностима рекоу би се да је игра историје коју висока буржоазија и племство којима је краљ одузео моћ, нису познавали. Та их је игра и понела. Та маска је маске лењости која одбија да призна да се свет мења. Молијер је велики ту када глуми, несвесно уосталом, једну драму која је драма буржоаског света који је етатистичка влада компромитовала, света који се још не усуђује да се ослободи, који сања и бежи од свога сна, неспособан да се ослободи своје прошлости, злостављен од стране моћи, бога и богомољца. Молијер постаје несвесни тумач ове истинске комичне драме ако хоћете. Ту је прави смисао његове уметности: Луј XIV је одузео буржоазији и феудалима политичку моћ, његово угњетавање било је облик моћи која је личила на моћ јансенистичког бога. Ти људи, тренутно бачени изван историје украшавају се плаштом трагедије и пречноности: савести се прерушавају и шепуре. Време више не постоји. Живот се повукао из живота. Историја се ипак свети преображавајући у марионете људе који од ње беже. У односу на своје време Молијер стоји тамо где се ова двострука игра људи и историје намеће

„ГРАЂАНИН ПЛЕМИЋ“ (гравира из 1682)

би на тај начин стил једне трагедије која булзани...

Боало нас је без сумње преварило. То није први пут да смо ухватили на делу у заблуди „папу“ литературе из 1660. Оно што он каже о Молијеровој моралној истини изгледа у ствари непоуздано, и оно што он Молијеру пребацује управо је део његове уметности која га чини истинским комичним аутором: човеком који дискредитује трагедију, у

П. БИСАР: ИЛУСТРАЦИЈА ЗА КОМЕДИЈУ „МИЗАНТРОП“ (1682)

као мрачан проблем. Његов „реализам“ је дубљи но детињаста „реализам“ који му се обично приписује то је реализам историје...

Није ли он сам назвао своје личности „сањарима“? То ће рећи људима који, живећи истовремено у два доба, заборављају друго да би се претварали да живе у првоме. То је била дијалектика принца Сигисмунда у Калдероновом Живот је сан, то је такође била дијалектика принца Хамлета. Нисмо оно што хоћемо да будемо, осуђени смо на своју материјалну egzистенцију, не можемо избећи својој људској судбини; ето на шта потсећа Молијерова комика. Дон Жуан верује у своју равнодушност, али „нешто“ га уништава. Тартиф верује у своју уметност, али је једна жена довољна да га уништи, меланхоличар може замислити да бежи од живота, али та живот осуђује. С те тачке гледишта фамозна Молијерова „психологија“ само је назив који се даје напорима „сањара“ да побегну од живота, од историје...)

Види се да је значај Бреовог Молијера, позоришног човека велики ако помислимо да та књига делом обнавља навике класичне критике: досад су универзитетски критичари покушали да изведу дело једног уметника из његовог живота; супротстављајући анегдоте књигама они су све нивелисали у једној магли. Проучавајући судбину глумца, друштвене нужности и естетике његовог заната, Бре тежи да дође до Молијерове естетике путем његовог стила. Сам доспева до једне дефиниције стила коју никада не формулише, али која би се могла схватити као пројекција усмерена ка публици, пројекција једног измишљеног живота у коме су изражени човекови конфликти са животом његове епохе. Молијер, глумца пре но што је постао писац, је уметник који налази свој сопствени живот и човек који налази своје растројство...

„СИЛОМ ЛЕКАР“ (гравира из 1682)

*) Само се по себи разуме да ми тумачимо смисао Бреа који никад не укажује на смисао својих открића.

ЛИРИКА У ПРЕВОДУ

Мануел Бандеира

Бандеира је написао 6 књига стихова, од којих је свака од 1917 године до данас значајла поетски датум и догађај у бразилској поезији. У бразилској, као ни у осталим књижевностима Јужне Америке, још није написан исцрпан есеј о његовој поезији, иако свугде и с правом Бандеира ужива пуне и до краја заслужене симпатије и признања. Класично јасан у најсмелијим тражењима сижеа и израза, човјечан до разбољености и њежан као дијете, увијек под руку с временом и с његовим напредним стремљењима, Бандеира је миљеник безмало читаве универзитетске омладине своје земље. Она му је недавно, у знак необичне пажње, љубави и привржености, издала цијелокупно поетско дјело „Poesias completas“. Ни код већих песника од Бандеира емотивно и церебрално, ливено у једно, није дало тако усклађену поетску синтезу. Бандеира се родио у Ресифе (Пернамбуку). Отац му је био инжењер, велики ерудита и сам понекад песник. Млади Бандеира, нажалост, у својој шеснаестој години оболио је теже од туберкулозе, од које је преуздржио тек 1913 године, након дужег боравка у Швајцарској. Отац се стално злоупотии. Након смрти родитеља, повучен, скроман, усамљен као гробен

усред мора, није имао много добра од живота. Данас живи од своје доцентске плаће на филозофском факултету у Риу, где предаје хиспано-америчку књижевност. 1940 постао је члан Бразилске Академије књижевности, (што је дуго одбијао да буде и истом, на упорно наваливање свог доброт и незаљивљивог пријатеља Рибейра Коутра, пристао). Рибейро Коутро је чак умјесто њега, одржао уводну бесједу.

А. Ц.

ИЗВИЊЕЊЕ

Пјесник сам града.
Моја су плућа окретала нечовјечне стројеве и навикла су да удишу уљични диоксид кинематографских дворана.
Једем крух који је враг умјеслио.
Пијем млијеко из конзерви.
Разговарам са А..., који је лопов.
Стишем руку Б..., који је разбојник.
Има година што не видим како се рони сунце,
како не мијем очи бојама росе.
Еприко Алвес, пјеснице залива,
више нисам достојан удисати чист ваздух с ораница.

ПНЕУМАТОРАКС

Грозница, крварење, тешко дисање ноћно престојавање.
Живот цо који је могао бити а није био.
Кашљање, кашљање, кашљање.

Позвали су доктора:
— Реците тридесет и три.
— Тридесет и три... тридесет и три... тридесет и три...
— Дишите

— Господин има на десном плућу каверну а на лијевом филтрат.
— Међутим, докторе, зар није могуће покушати пнеумоторакс?
— Не. Једино је могуће отворити један аргентински танго.
(С дозволом песника превоо Анте Цетинео)

СЕЋАЊЕ НА ЈЕДНОГ ПЕСНИКА

ПОВОДОМ ДАНА СМРТИ РАДА ДРАИЊЦА

Један дан умирања

(Прве странице из ратног дневника Рада Драињца „Дни дани“)

На дан 1 маја 1943 у 23 часа у Општој државној болници у Београду издахнуо је песник Рада Драиња. Својим пријатељима који су предвиђали катастрофу, а и сам потпуно свестан ње, говорио је: „Издржаћу до 1 маја, да умрем на раднички празник“. И заиста, неочекивано за све, па и лекаре, своју последњу одлуку је остварио. На грудном одељену др Недељковића, у соби број 62, међу педесетак болесничких постеља сељака из Србије, којима је упутио задње речи: „Опростите ми што сам вас ноћас узнемирио... Ја умирем, са вером у крајњу победу добра и наше ослобођење“, завршио је свој живот.

Уочи смрти предао је пријатељима (сада већ покојним) Драгом Марковићу, књижару, Ж. Вукадиновићу, књижевнику, и живим друговима Мих. С. Петрову, сликару, Миливоју Живановићу, члану Југословенског драмског позоришта и М. М. Пешићу, књижевнику, своју заоставштину.

Поводом једанаестогодишњице Драињчеве смрти, из његових посмртних рукописа, „Књижевне новине“ објављују одломак из Дневника, један чланак писан 1937, песму „Модре шуме“ (у оригиналу без наслова) и два цртежа из завичаја.

НА ДАН наше срамне капитулације, у кишовито јутро, на степеницама воза од три вагона који су носили неколико стотина милиона Народне банке, приспео сам у Прибој на Лјму, сам, напуштен од својих војничких другова, уморан и гладан, али изнад свега потиштен до најдубљег бола и готово сломљене душе.

Прехладна априлска киша синјала је над романтичним касабом, над којом су се надвијали дивљи брегови, обрасли јеловом гором. На станици је стајала гомила покислих, прозебних и гладних војника. Касније сам сазнао да су целу ноћ ту провели, очекујући да се њихове старешине смиљују и разделе им сајанину која се налазила у вагонима на споредном колосеку. Колико ми се чини сланина је остала нетакнута у вагонима да дочека непријатеља, а наши измучени војници, по старом обичају, разбегли се најзад по бреговима, свак на своју страну, гладни, боси, јадни и жалосни, препуштени својим злим судбинама у најдирљивим данима наше народне трагедије.

Први познаник кога сам срео био је седи мајор Вемић, у свом сивом грађанском оделу, и тај ме сусрет толико узбудио, да нисам могао издржати да се не заплачем. Потпашио ме по рамену и окуражио ме, говорећи како човек мора све у животу да поднесе. У исти мах саопштио ми је и тужну новост о капитулацији наших армија.

— Илузорно је сада ша куда бежати, — наставио је, објашњавајући ми како је Подгорца већ у италијанским рукама. — Заокружени смо са свих страна и крај је најпогоднији, мој драги Драиња, — изговорио ми је и у тај мах су му се очи замагиле.

Последње његове речи толико су на мене деловале, да нисам могао више ништа да изустим. Одатле до хотела нисам могао више да зауставим бујицу суза која ми је запљускивала очи. Дакле, сада је крај свему, свим мојим плановима и надама, овде у овој касабџи на Лјму, мислио сам немајући свести да се помириш са тим да се већ налазиш у туђини (?) и без отаџбине.

Тај понижшавајући осећај, који човека сравава у блато, не бих пожелео ником животом на свету.

Неки келнер, који ме познао, донесе ми чај за који се не сећам да сам га уопште поручио. Обесио је мој покисли шињел и француски трометни карабин, који сам примао као пензионер на митралезу у мојој 628 противавионоској митралезској чети уместо револвера и склонио у углао.

— Овде се налази жута Београда, — заиста, у тај час журно ми приђе Кумрић, сликар, Пољубисмо се.

Четврт сата касније сликар Кумрић, који беше дошао из Црне Горе, објашњавао ми је незадовољство Првогораца.

Сузе су ми капале у чај. Необјашњиви бол лагано ме на женску слабост, мене, који се не бих заплакао да ме секу на комаде. Кроз главу су ми протекле муњевитом брзином фантастичне комбинације. Једно ми је било само јасно: по сваку цену да се жив не предам Немцима у руке.

Онда је настала формална експлозија нерва: он је причао, а моје зрнице усне пису могле ни једну реч да му узврате.

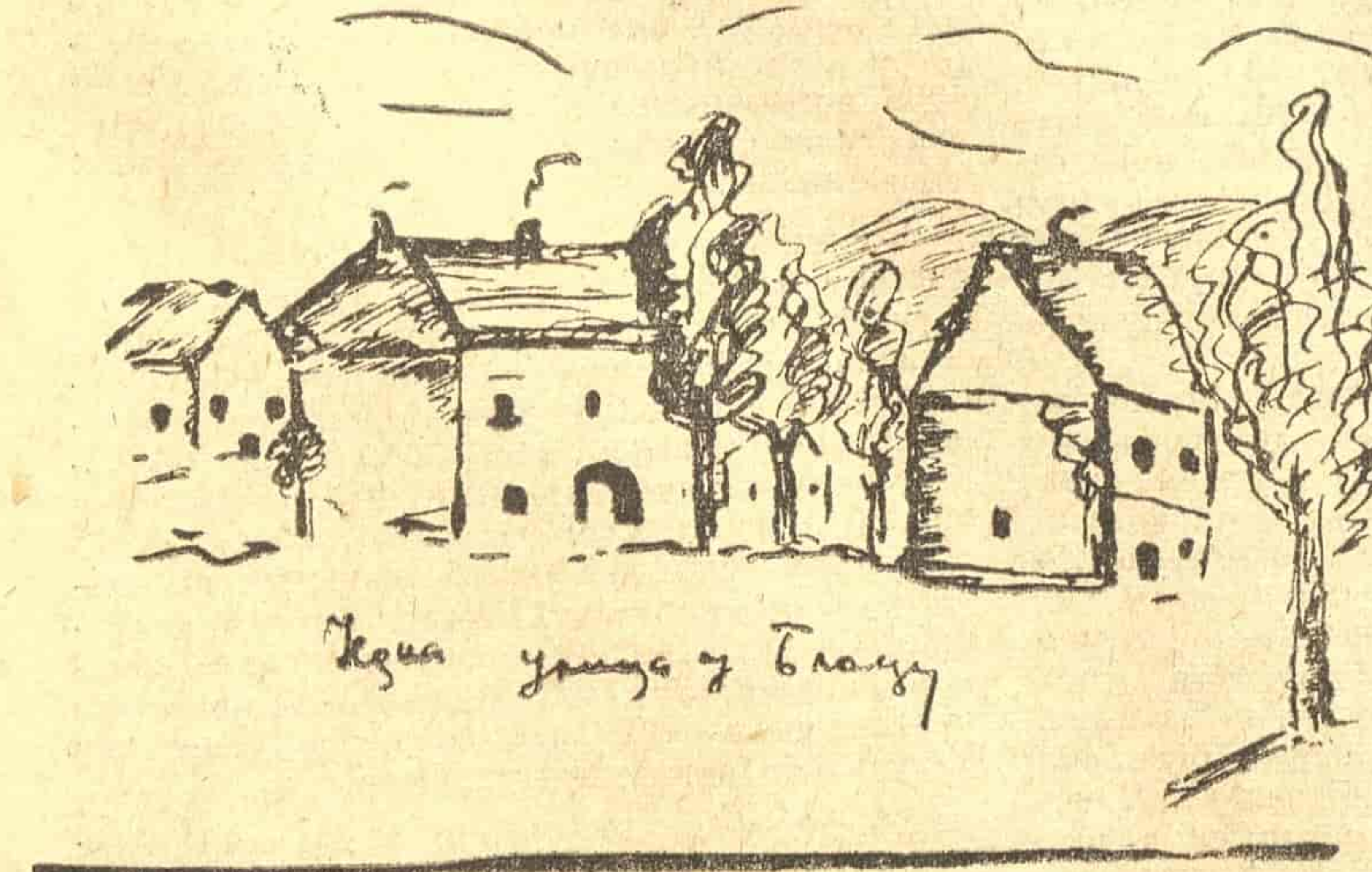
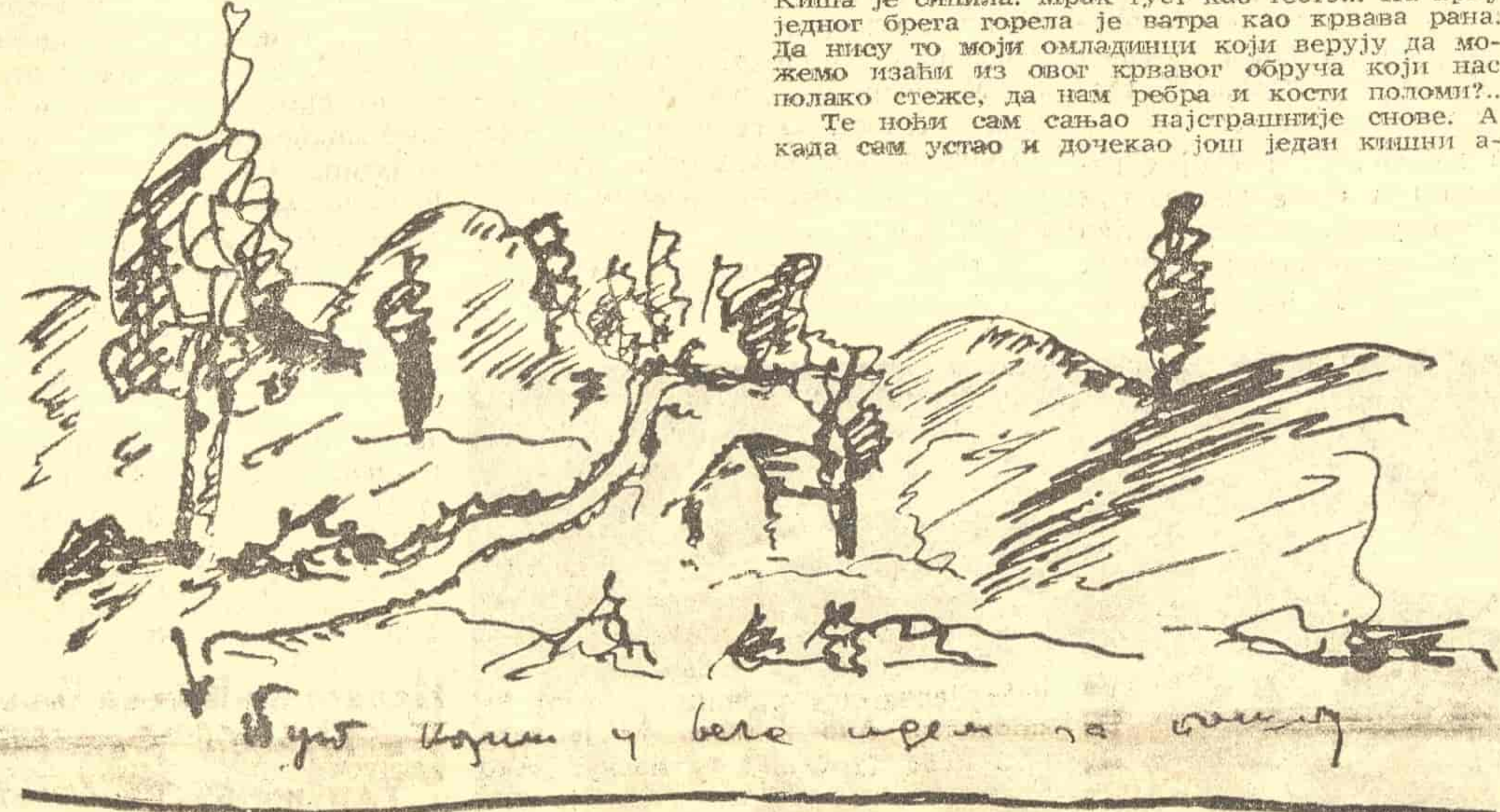
Кумрић је био у друштву неког младог сликара, с којим је кренуо колима за Београд, ма да још Немци нису били стигли ни у Прибој... Распали смо се без речи... Ја не знам да ли је стигао на циљ, или су га Немци успут одвели у неки „лагер“.

После суза нешто мало се разведрило у мојој души. Резигнирано као ведрина после кише, размишљао сам о томе где и на коју страну да кренем. У дну душе прекорено сам себе што не остадох у Врњачкој Бањи, где ми већ неки пријатељи и познатици предочаваше катастрофу. Од свега је било најбоље још 9 априла у ponoћу да сам остао у Влацу, мом родном месту, где не саратиш да видиш ни своју родну кућу. Али ја сам хтео да идем до краја са народом, верујући да ће се наћи још негде неко који ће га прихватити и повести. Од свега, разочарење у ту веру највише ме тинјало. Војници су ишли сами без команде, а и сам сам лутао са својом јединицом као гуска по магли, од града до прада, да је нигде не нађем.

не одустају од своје намере. Показујем им неке натекле у цокулама: на њежби сам још од марта месеца; објашњавам да се не може ни пробити кроз немачко-италијански лапац у Албанији за Грчку, априорно им подвлачим да је можда и Грчка већ капитулирала; они се не слажу са мојим разлозима и остају при донесеној одлуци да крену за Црну Гору, а одатле поред обале Јадранског Мора за Грчку.

Неколико пута се растајемо, поздрављамо и поново састајемо. И сваки нови сусрет с њима све јасније ми објашњава једно: ако пођем с њима да ћу нестати на сред пута, на друму или у планини. Најзад доносим одлуку, да се жив Немцима не предајем, али док се не одморим не могу никуд поћи. Омладници, окружени овом неом одлуком, верују да ћу сутра, мало освежен и окрепљен, можда са њима да кренем.

Остатак дана ми протиче у сусретима са новим познаницима. Прилази ми министар Н. Н.

Цртежи на овој страни од Рада Драињца, из једног његовог писма писаног 1928 године

Те исте вечери приђе ми Б. Б., директор завода за новчанице Народне банке, који се у возу до Прибоја направио да ме не види, вероватно плашећи се да му не тражимо новац. У циничној збуљи, пушећи цигаретски дим, који је љубоморно склањао брзо у цип, он је мислио да сам се успут направио новчаницом из сензације. А ја сам у себи прелиставао младалачка дане, када сам, равно пре двадесет и неколико година, с њима друговао у француском лицеју, пључујући потјано у себи на илузију о људима и пријатељима.

Лета банчина дактилографкиња која је пратила два господина директора, у енглеском тремачком, црвених ципелију, затражи ми сагуп и мало калодона, што сам јој одбио љубазно и са пинчичким осмехом на уснама.

Није потребно да износим остала гађења на ситне београдске типове који су увече локали у кафани и на једну бесомучну банду официра којима је била једина дужност по неколико пута да пребројавају огромне примљене паре из касе ондашње Финансијске управе.

Сваки ружан гест, све што ми оку и укусу није одговарало, стављао сам у досије криваца за народни пораз. Један дрогериста који је плаћао чисту кафу двадесет динара учињо ми се, својим разбацавањем ноца, кривцем за трагедију мог народа, исто као и они незајамљиви стари официри који су ждерали гулаше и испијали балоне црвенека, док је народна војска зебла на станици, чекајући да јој отворе вагоне са храном.

Добрамо сам пушку и излегоа на пуну уличицу, у намери да пуцам на кога првог наиђем. Киша је оспила. Мрак густ као тесто... На врху једног брега горела је ватра као крвава рана. Да нису то моји омладници који верују да можемо изаћи из овог крвавог обруча који нас полако стеже, да нам ребра и кости поломи?... Те ноћи сам савшо најстрашније снове. А када сам устао и дочекао још један кишни а-

прилиски дан, појавио се над љимском долином непријатељски авион, летећи ниско изнад друма, а мало затим затуњаше непријатељски тенкови на друму.

Пожурили смо сви у школско двориште. Било је жалосно гледати како се официри распасују и полагају своје сабље и револвере, и како војска са жаљењем тихо полаже оружје на гомили испред немачких упртх митралеза.

Један Немац је изашао из тенка, и поставио митралез на пољани упрт у школско двориште, непрестано је викао, претећи да ће отворити ватру. Одједном пришло су му са улице две леушкасте госпођице и почеле с њим да кокетирају. Скренуо сам пажњу књижевнику и резервном мајору Рада Веснићу на ту сцену, кладећи се да су то оне две кћери госпође дрварског трговца, која је са секиром у руци спаваала поред њих пре две вечери.

Своје бедне капларске звездике скинуо сам и бацио у олуку, затим сам извукао бачке мачеве са суре крагне пешачке блузе и пришао да положим свој француски трометни карабин. У себи сам горко помислио: сто пута је боље да сам погинуо но што сам ту ерамоту дочекао! Изнад свега мислио сам на омладинце, који можда задоцнише да ме позову, да кренемо у најмучнију слободу, бољу од најлепшега ропства, или одоше без мене, скрханог и немоћног човека, чије је бекство било уствари један дан умирања. (1941)

Размишљања о уметности

(Необјављени чланак из 1937 године)

НИШЕ то немоћ схватања једне нове светлости која обасиња наш хаотични век, још мање је то декадентска заштеност литерарног дрогама које, у неукусним ампулама, сервирају савремени кабинетски алхемичари, рекламирали на последњим страницама дневних листова. Баш због тога што ми је све и сувине јасно, дође ми да узвикнем, не без извесне горчине разума и срца, као Хисмансов јунак из романа „A Rebours“: „Боже мој! боже мој! како постоји мало књига које се могу прочитати...“ Наших, југословенских књига!

Сећам се како сам једне кишне ноћи, пре неколико година, у једној страховитој осамљеној улици Београда, при читању једног Јакобзеновог романа, био дошао до извесног сазнања, да човекова срећа не зависи само од оног материјалног за којим он грчевито жуди, но да његову душу, из гнусобе тела, уздику у недостигнуте сфере неки осећаји који се никаквом психопатологичном не могу дефинисати. Први пут, откад сам почео да жваћем речи и помоћу њих да долазим до извесних открића, живот ми се учинио много компликованијим од свих срећних закључака о њему. Отада, а можда до краја свога живота, нећу заборавити речи Анре Жид, да су најнесрећније баш оне књиге које праве закључке...

Rada Draijica

(Рад Мих. С. Петрова, гваш)

МОДРЕ ШУМЕ

Стихови писани у санаторијуму „Озрен“, августа 1942 године, које је песник уочи смрти, предао М. М. Пешићу.

1
Можда је то шума дивљих кестенова
Што се зелени косом под пљуском
златне кише,
Или само варљива фатаморгана?
Замржеле се очи од тежих снова,
Те предмете не распознају више
У смирају летњег дана.

2
Кревет је у лисини прозора
Који се никакко не затвара као
ни рана у грудима мојим,
А преко балкона та дивна зелена гора
Опомиње ме да још постојим...

3
А касно у ноћ, кад се небом златни
осмеси развеју
Шума потамни као црно платно,
Тада се бладе и уморне руке моје
душе дуго греју
На топлој светлости пуног месеца као
сребрно платно.

4
Често се магле спусти на мокро дрвце
Као модар свилени вео.
И чини се да никада више неће
Престати киша, што лије сву ноћ,
и дан цео.

5
Кад најзад престане да жубори олука
од лима
И над земљом зора затегне лук сив,
Тада ме стари познаник, цврчак,
под прозорима,
Запита тито да ли сам још жив.

6
Преко дана, подно шуме, у модрој сенци
Модру траву мршаво магаре пасе.
Ноћ се ближи. На небу златни венци,
Угасла суца. А оно и даље пасе...

7
Све више се шума модри као
августовска ноћ,
Уморио сам се да бдим,
Шта је било и шта ми ће доћ, —
Можда већ одавно мртав у својем сну
спим?...

8
Тек знам, када се и задње мисли погасе
Јесење јутро заблестаће као последњи
венци,
Моје ће тело одвући тада магаре
што мртву траву пасе
Подно шуме у модрој сенци.

Р. ДРАИЊАЦ

Примјер научника Ватрослава Јагића

„Он је од почетка до краја остао на стајалишту братства и јединства југославенских народа, проматрајући њихов језик и књижевност као једну целину, и устајући против сваког шовинизма... Све то није сметало, да постане научни радник европског значења и Европљанин по видцима и духу. Био је међу ријетким људима свога времена, који су знали спојити... народно осјећање с чувством припадности европској културној заједници“.

ВАТРОСЛАВ ЈАГИЋ

ПРВОГА марта ове године откривено је на бечком универзитету пописе Ватрослава Јагића. Дјело и дар Ивана Мештровића, оно је смјештено међу пописе најпознатијих професора тога универзитета. Међу бројним ликовима европски познати учењаци оно је друго, што приказује човјека југославенског подријетла. Прво је Милошковић. Извршено у знак сјећања на тридесету годишницу Јагићеве смрти (1923), оно је пружило прилику, да се у Бечу окупило знатан број сависта и Јагићевих поштивача из различитих земаља, а највише из Југославије. Том је згодом изречено више говора, у којима су појединци или у своје име или у име појединих научних институција настојали освјетлити Јагићеву личност или поново истаћи коју његову црту. Правац је дао бечки професор славистике Рудолф Јагодић, који је највише и заслужио за цијелу акцију. Он је јасно, прегледно и научно приказао цијелу Јагићеву научну личност. При томе је врло објективно истражио и бројно значење Славена у некадашњој Аустро-Угарској и у самој Бечу. Тиме је успио и објаснити значење Јагићеве славистичке дјелатности у његову времену и у тадашњој средини. Од југославенских представника говорили су том приликом Александар Велић, Марко Костренчић, Крешимир Филић и Светозар Ритиг.

Међу говорима о Јагићу било је нешто и противуречно. Но из свега, што се о њему може и мора рећи, не могу се избацили или засјенили неке основне чињенице. Без њих се Јагићева личност не да схватити ни процјенити ни у нашем ни у европским размјерима.

Судбина је свакога научнога рада, да брзо застарује. Нова открића потискују старе погледе и чињенице, па и највећа достигнућа недавне прошлости често постају само дијелом историје. Само ријетки научни списи као неким чудом чувају свијетину и много година иза свога постања, често и онда, кад је грађа у њима већ постала општим добром. То великим дијелом вриједи за Јагићеве књиге, јер их читалац још увијек може пролазити са занимањем и коришћу. Као и свуда, и овдје је узрок у једноставној чињеници: као ни сви истински научни радници широка формата, ни Јагић се није бавио периферним пита-

њима науке, нити је гајио науку због науке. Истражујући научне проблеме и пишући о њима, као да је увијек питао: што значи моја наука за Хрвате, Југославене, Славене, Европу, друштво, човјека? У првим годинама свога јавнога рада постављао је он таква питања и отворено. А на њих је и прећутно одговарао и у посљедњим својим научним публикацијама. Тај дубоко људски елемент осјећа се у њима још увијек.

Јагић је био филолог у најширем смислу, бавећи се готово подједнако и лингвистиком и науком о књижевности. Но све, што је писао, па и приватна писма, изграђивао је изразито књижевно. Сви се његови списи могу и данас читати готово као литература. Иако се он близу десет година бавио и књижевном критиком, неких изразито литерарних амбиција није показивао никада. Али је у њега све изречено кристално јасно, прегледно, увијек живо. Пишући, Јагић је увијек имао нешто да каже; а писао је тек онда, кад је био потпуно на чисту, што ће рећи и како ће рећи. Његов изразито књижевни стил посједица је чињенице, што је у њега, као у свакога правога ствараоца, проблем израза био до краја ријешен са самим проблемом садржаја, стапајући се с њиме у једно.

Јагић је највећи број својих година, све до иза своје тридесет и треће, провео у иностранству. Као најважнији узрок његових великих успјеха у европској науци многи

спомину управо чињеницу, што је живио у великом свијету, те се стога могао боље развити. Истина је напротив, да је он преко десет година радио у Загребу, и то у вријеме, када је требало стварати основне хрватскога научнога живота. У Загребу је у тих десет година оставио списа за пет омашних књига. У њима су замишљени каснији његових дјела и основа, јасно изграђен стил и методе. Није оправдана тврдња, да је само наша мала средина крива, што се појединци не могу развити, како би иначе могли. Људи Јагићева кова, радници, упорни, с јасним циљевима, могу се и код нас научно уздићи — па че можда и лакше него у великим народима, јер имају мање конкуренције, а више необраћене грађе.

Јагићев одлазак у Русију, Немачку и у Аустро-Угарску, његова честа путовања, његове многобројне везе с представницима европске науке кристалили су му ипак веома много, јер су се једино на тај начин његови видци могли проширити до најширих европских могућности. Као и у осталим наукама, и у славистици је потребан трајан додир са сличним наукама у свијету, да би њезини носници у свакоме часу могли употребљавати најновије научне методе. У притивном случају увијек пријети опасност, да се заостане за развјетком науке, или да се, зачухурећи сами у себе, надувавамо у својој ситноћи.

У вези с Јагићевим животним путем често се различито тумачи, за-

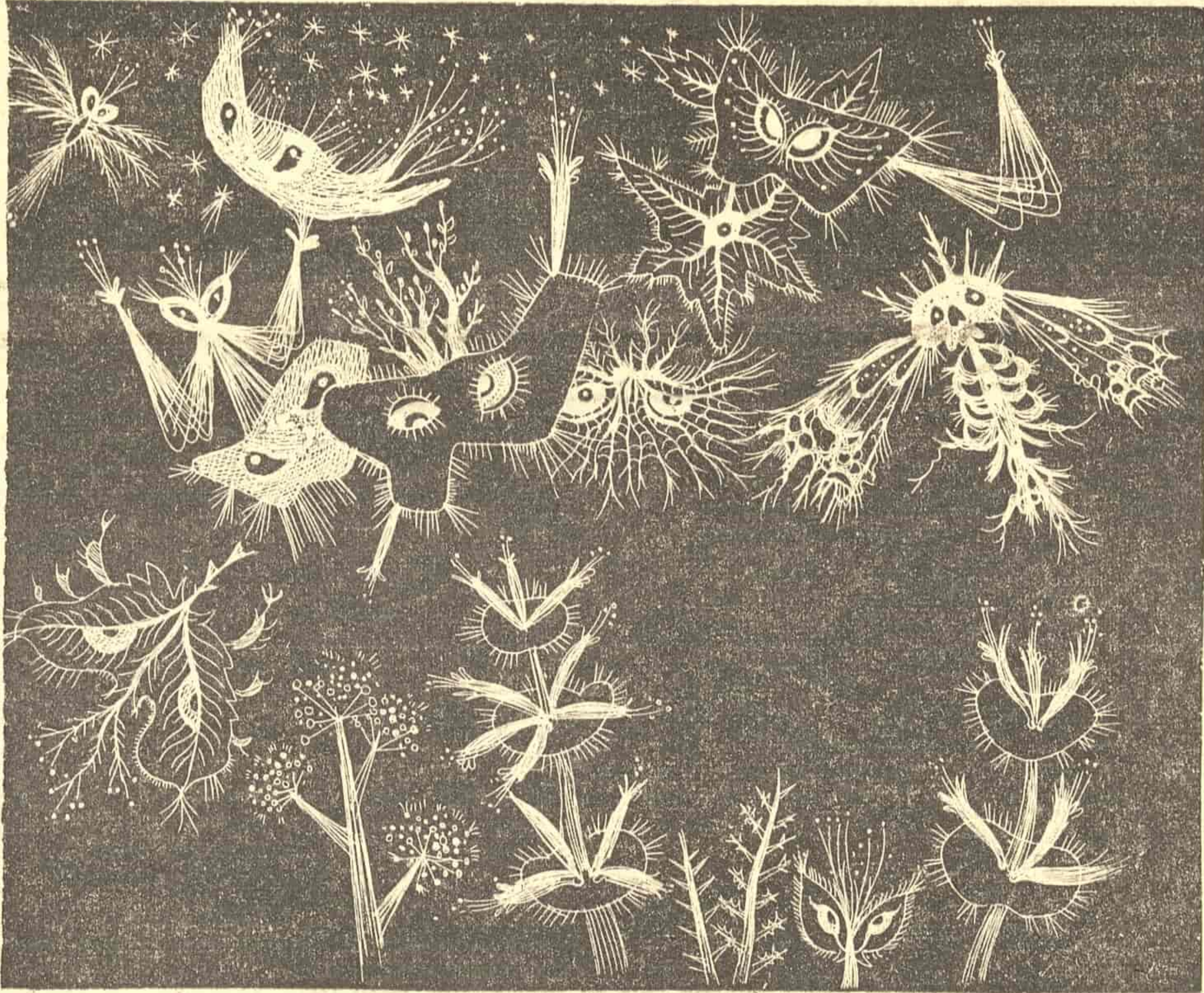
што је он оставио Загреб, и зашто се у њ није вратио, кад је тамо основано свеучилиште. Чињеница је, да је он из Хрватске једноставно отјеран, због политичких разлога, јер је тадашњим властима био непопуљан због превеликог свога формата у тадашњим хрватским приликама. Његов долазак на хрватско свеучилиште изјавио се пак кривњом оних, који нису знали с њиме поступати, јер нису осјетили његово значење. Уосталом, да се г. 1874 и вратио у Загреб, можда би та слични људи и касније били изгрзли, као што су изгрзали свакога, тко је стршио изнад њихових глава.

Унаточ свему, Јагић је до краја живота остао дубоко повезан са својом земљом. Остајао је увијек Вараждинца и Хрват. Као што је на почетку своје јавне дјелатности припадао међу најотпорније хрватске интелектуалце, тако је након слома Аустро-Угарске живо пратио догађаје у новој држави Срба, Хрвата и Словенаца, страхујући од централизма. Према својој жељи, поканан је у Вараждину. Но у исто вријеме он је од почетка до краја остао на стајалишту братства и јединства југославенских народа, проматрајући њихов језик и књижевност као једну целину, и устајући против свакога шовинизма, било с које стране долазило. Све то није сметало, да постане научни радник европског значења, и Европљанин по видцима и духу. Био је међу ријетким људима свога времена, који су знали спојити искрено и снажно народно осјећање с чувством припадности европској културној заједници. Знао је, да ћемо у њој значити толико, колико ћемо јој доносити стварне прилоге у културним вриједностима

АНТУН БАРАЦ
★
Излагања Вељка Влаховића и Пунише Перовића у Удружењу књижевника Србије

На пленарном састанку Удружења књижевника Србије, одржаном 20 априла ове године, другови Вељко Влаховић и Пуниша Перовић, чланови ЦК СКЈ, на позив управе Удружења, говорили су о неким проблемима наше савремене литературе. У дужем излагању, они су изнели своја мишљења о битним питањима која се данас постављају пред нашу савремену литературу и о којима је било говора на IV пленуму ЦК СКЈ.

Сложност ових питања, која се крећу у комплексу наше савремене књижевне проблематике уопште, од односа писца према својој времену и његове стваралачке свести и свести, па све до конкретних проблема савременог израза, — захтева дужу и темељитију дискусију. Због тога је на састанку, после излагања другова Вељка Влаховића и Пунише Перовића, одлучено да се дискусија о овој проблематици посвети већи број наредних састанака Удружења књижевника Србије.

ФРАНЦ МИХЕЛИЧ: ИВАЊСКА НОЋ

Размишљања о уметности

(Наставак са треће стране)

жп књижевнику који трага за истином. Презирао сам правестеје и жудео са уметношћу, лишне примеса које фалсификују стварне животне видове. Емил Зола и руски реалисти, нарочито они из друге половине деветнаестог столећа, били су први моји учитељи. Чак сам и поезију желео да сведем на најконкретније изражајне форме, — толико сам фанатично веровао у неопходност људског живота.

Презирао сам формуле и знао сам да оне никад нису свет спасаваале. Знао сам и то, да оне за уметност, под различним временским угловима, претстављају само једну демоничку перверзност. И то само због тога, што се њихове лешине звуку кроз векове, које грозно заударују на сваком кораку где крене људски дух. Јер историја, у крајњим конзеквенцијама, није ништа друго до бескрајно гробилниште формула и превазвићених закона.

Шта је, међутим, остало увек свеже и вечно присутно као наш дах? Које су то магичне испуниле извесне речи, одавно растрошених људи у прах и пепео, и које ће људе узбуђивати кроз векове, те им готово старост и време ништа не могу?

Никада озбиљно нисам волео црквено сликарство, мада је то једина велика уметност коју ми имамо. Нисам га волео можда и због тога, што сам у литературу ускусио без Библије. Мој пут ка Парнасу био је врло кратак: начин живота захтевао је извесне коментаре, више пред личним проблемима не-

годи пред проблемима света. Касније ми је и та чињеница била јасна, да од човека полази све.

Данас увиђам да то наше црквено сликарство нисам волео само због тога, што га нисам познавао. Када сам пре две године ушао у Грачаницу и спазио лик Свете Недеље, лик једне средњовековне сензуалне властелинке, дошао сам до закључка који мирише на сатисфакцију душе, да и тамо, где мислимо да има највише илузија, живот говори своје.

На тој фресци, богатој колоритом и композицијом, живот је о себи пружило најлепше податке. То више није Мантејева „Vierge de la Victoire“, бледуњава и измучена породајем, која благосиља својом прозирном руком. То није ни Тулуз Лотрекова „L. Anglaise du „Star“ du Havre“, из музеја Алби. Руке те Свете Недеље луце су живих и тегибних снова, а иза набора њене пурпурне тунике осећа се тешко и здраво тело које презире аскетизам.

Хисманс је рекао, да уметност не вреди ако се од ње не може ништа научити. Могло би се томе додати, да она и није уметност ако не зрачи оним што се вечно провлачи кроз наш живот и које, невидљивим концима, везује људе кроз све векове.

Живот! Од савремених писаца Даби му је дао највећу потврду. Тај Даби, који записиваше у својим „интимним нотичама“, да осећа срце света „као лула у њему“: „Постоји

само живот који ствара... Живот, чије будуће форме се не могу замислити“.

Данас схватам и то, да све манифестације живота нису искључиво Раблеовог карактера, мада у животу језиво преовлађује материја над духом. Али ако без трења органа за варење и измене материје путем обнављања молекула у нашем телу нема реалног живота, може ли се он замислити без тих, по речима извесних наших савременика, „излених ствари“, као што су: сензибилитет, страсти, мрачни снови, недифинисаност љубавних осећања, суптилност аперцепција, спазмодичност вибрације нерава, велике наслаге морбидности у души сваког појединца, итд? И шта то значи здраво тело, здрава литература, здрав морал? Ја се питам, шта значи та нормалност лубеџице која расте на љубришту, кад знамо да најслађе воће сазрева тако рећи на грању? И, на крају, колико теже те нормативне мере, које су човека нашег века претвориле у безгласног спортисту, у један одвртан труп чији крвоток пулзира само мишицама?

Ми смо видели да такозвана „здрава литература“ није ништа друго до педагогија квази духовне хигијене, а да у човеку живе и друге баште за култивисање мало компликованијег цвећа од такозване формалне логике. Извесни људи не могу замислити бесконачна нијансирања људске мисли и многострука схватања природе која нам непрестано измиче из руку. Свако дубље истраживање, испод првих наслага нашег тела, епидерме, одавно је названо „болешћу“. Човек, који проверава варнице мисли на хиљаде различитих регистара, назван је фантастом у нашем веку. То је такозвана „бедна декантска креатура, која лисава у кули од

слоноваче“. И све што је мало несхватљивије названо је „болесним“: праве филозофије као и свако велико песничтво! Све што побада дубоке сонде у нашу душу, што истражује порекло мисли и постеље рађања сваког осећања, назива се — да се послужио општим и отразним термином — идеалистичком обманом. Свака теорија ослобођавања назива се „интеричном визијом последњих индивидуалистичких остатака“.

Једини у нашем веку, Андре Жид, ма шта се о њему говорило, имао је куражи слободно о човеку да мисли. „Знате да је тешко бити човек, господине Скали; теже него што у то верују политичари“, — каже Андре Малро у свом најновијем роману „Нада“. Слобода истраживања и трагања; слобода да се сви велови скину са лица земље и њених становника!

Ко није пожелео да људска борба за напредком изађе из сфере крви, тај никада није схватио праве циљеве живота. Ко верује да, људски род не може да дође до ревендикација својих права другим методама изван уништавања човека од стране човека, тај никад не може ни замислити шта човечанство носи будућност. Свака страница људске историје запљускује нас млазевима крви: проклета људска крв којом тргују системи и теорије! Свету је додијало да живи у тим крвавим баруштинама, да све око себе посматра окрвављеним очима и да држи своју мизерну кору хлеба окрвављеним прстима.

Због тога питање једног хуманизма данас изгледа неопходније неголи у ма ком добру прошлости.

(1937)

РАДЕ ДРАИНАЦ

Светлост у људима и ситницама

(ПЕТАР ШЕГЕДИН: „МРТВО МОРЕ“, ИЗДАЊЕ „КУЛТУРЕ“, ЗАГРЕБ, 1954)

ТАМО где се састају ноћ и дан, где се сукобљавају, сударају, стапају мрак и светлост, на тој оштрој ивици израња једна светиљка. Међу људима и стварима је полудана, контуре се тек назиру, губе се и расплићавају, и враћају се опет, паника је у простору, у предметима, у људима, али латентна, неприметна, тиха, и узнемирена, трепет, шумор грања, ноћи и воде, сливање боја и звукова, покрета и ћутања, мисли и облика... У том свету, помало хаотичном, помало бизарном, помало мутном, но никад извештаченом, туђем, фантастичном, Петар Шегедин осветљује људе и ствари, човека и ситнице у њему и око њега са тако вигилантном прецизношћу, пажњом и уметничком ишоштреношћу које су, доиста, ретке у нашој савременој књижевности и по чему је он изузетна и маркантна творачка личност. Шегедина првенствено интересују унутрашње (елементарне) деформације у човеку, он копка, тражи, испитује их, открива талог, сумње, раздоре, вексације његове, огледавајући, истражујући не би ли нашао и оно скришено, потонуло, оронуло људско у њему; онако као што младић Видан у легенди "Странац" (занимљивој, али недовољно прилагођеној основном тону и ритму Шегединовог израза) подноси сва зла и страх смрти да би спасао своје село; јер: "За срећу људску само је срце људско лијек". Основне своје интенције и карактеристике, ту заплетеност појава, то крчење пролаза кроз честаре тескобе и тешких привиђења, то често лебдење на рубовима, ИЗВАН СТВАРИ, и претапање у њих, дао је Шегедин у овом фрагменту изванредне лирске прозе под насловом "Прича":

"То је шума ту над њим и иза њега. Шума, као шума тијела и духа, шума ноћи и разлика њега самога, шума коса влажних и хладног чеда, шума црних очију крај цесте, без дјевојке, шума хода над временом, шума раста у младости година, шума бијелог мраморног живота мисли, које постаје све више дубоко, звучно огледало".

Управо ту, у тим речима, насталим још пре рата, године 1939, одређује Шегедин свој пут, свој правац. Тај аналитичко-психолошко-поетски метод којим он расставља (карактеристична пишчева реч!) и осветљује и оживљава ликове и прете густо ткиво своје прозе — претставља његову уметничку индивидуалност и оригиналност, снажну, целовиту, јединствену! И стога је прилично тешко водити уопштен разговор о његовој књизи. Јер, Шегедин је у реченици, у изразу, у мислима, контекстима и емоцијама које навиру и надире из његовог текста обликујући целину. Довољно је, да бисмо се у то уверили, прочитати први пасус прозе "Мртво море". Пруга светлости, топлана, мисли, празнина — све су то детаљи који изграђују, стварају утисак, слику, емоцију, доживљај. Шегедин је од оних писаца код којих књижевност стварање није стихија, ни лантија празних, лажно патетичних речју, процес који они контролишу, објашњавају: "Догађа ми се понекад, да збивања око себе видим на неки посебан начин: као да није то оно обично збивање, — одвојено се непосредан живот од обичне реалности; почело се све збивати на неком другом плану, створило око себе своју засебну атмосферу, и тада почињем везивати ствари на неки посебан начин, који открива особито значење елемената исто онако као и целокупног збивања. Заправо: тек осјетивши посебно значење елемената, откривам изненађујуће значење цјелине..." Лик учитеља у овој прози је компликован, комплексан, он живи у тексту, у причи, али се не може тачно дескриптивно претставити, рећи: он је добар, зао, здрав, болестан, леп, ружан... Има у том Шегединовом поступку фокнеровске снаге, и нечега од оне суморне Фокнерове формуле: "Човек је збир својих несрећа". Мрачни нагони, грозничаве страсти, разочарења, болови, бесадржајност и глувоћа живота у забаченом далматинском селу чине од тог човека "матичаста поље разних мисаоних

струјања", мутних и контрадикторних. А он ипак није апстрактан: има, несумњиво има таквих људи, таквих расположења. Учитељ хоће да постане Човек, он то тако страшно жели! Затворен у својој соби ("пљесива ништавност у мору вјетра"), у неодређености свога трајања, он се топи, копни, опире неминовностима, налази закратко утеху, остајући увек безимен, а ипак изниман у својим унутрашњим расплићањима, личној драми, судбини...
Проза "Мртво море" компонована је као музички комад: прелудијум, скерцо, анданте... неке посебне, металне, материјализоване музичке збијене, концентрисане у речима: учитељево буђење „у јутарњој тишини", па онај ведри, разиграни скерцо „Под сунчаном жегом" у коме, као контраст, искрсава један свет, село и сељаци, коме је учитељ „чудан човек", свет у коме се интензивно живи, пати, смеје, пробија кроз невоље живота; лик сеоског веселјак Плућице остаје у сећању, живи у нама речима и кретањем међу сељацима, у маси, тог дана под врелим приморским сунцем. Остала два поглавља посвећена су учитељу. Сугестиван је фрагмент „Мјесечина": у оживљеној, тајанственој ноћи делује магична моћ месечине коју писац скоро опредељује: "... дјечака је већ обузела житка свјетлост мјесечева, — заправо: јасност и неочекивана, још невинена рељефност простора, који му се у тој свјетлости указао". Сва је Шегединова проза изграђена од таквих детаља; асоцијација; он прати кретање животиња и на њима рефлексе догађаја и промена које у том тренутку узрокују људи; он бележи мисли, речи, уздахе свог јунака; он даје овако изнијансрану, оштру, прецизну; подирионику оперсацију која у контексту има дубљи психолошки смисао (дим пред зачуђеним, занемелим сељацима): „Широк, дебел млаз дима лагано се извалио из врата, овнио их и као да искористићује тишину, која је настала, да би се што јаче исказао, почео се лагано и управо господски разлизати". У последњем поглављу прозе "Мртво море", у "Епилогу", писац није наставио онај драматично-фасцинантни ток анализе; ту превлађује документарно-информативни стил, који се својом разубудношћу, препричавањем ствари и хроничарским коментарима одваја од креативног метода којим Шегедин гради своју прозу, па је тиме коначан утисак до неке разбијен, ослабљен!

Онај нагонски, атавистички страх и немир у учитељу, писац је конкретизовао у одређеном, спољним догађајима поремећеном добу — у "Сликама из оног времена", чија је радња догађа у Загребу, за време рата. Пишчева светиљка у људима, ситницама, породичним тајнама открива и обасјава ситна хтења и амбиције, мизерности, маске и лаж, лукавости и лицемерства. Епизода бацања конверта са партизанским обвешницама које је (за сваки случај — да се нађу!) купно домобрански сатник Белармини, у пећ, пред сваки шумљив и куцањем на вратима, разобличава те људе, те ситне, притворне лажеве, разобличава их хладно, оштро, гротескно у њиховој смешној збуњености, страху, изгубљености у вихору дана који су тражили одлучност, целог човека. До-

минантно, констативно осећање страха и тешка атмосфера окупације „немоћи и безнађа осећа се у прозама „Смрт се јавља и у звуковима" и „Кучеринци".
Као и у путописним медитацијама, у књизи „На путу", тако и овде, у „Мртвом мору", људи, догађаји, ствари крећу се као у успореном календоскопу, у ритму који одговара том „мртвом мору" времена. А то је терен као створен за расчлањивање, за аналитичку пререзе, за анализу! И Шегедина је ту на подручју којим ауторитично влада, господарје. Какве ће асоцијације у њему побудити звук звона? Ево како он расставља, разлаже, дисоцира ствари: „Звонио је школско звоно ситно, испрекидано, као да трче и хоће се објаснити, а не може, недостаје му даха, те се стога прекида, муца, престаје и опет почиње: звонко и некако усхићено — али само понекад; разбиито и немоћно — врло често! Али звони упорно". Анализа је лагана, неужурбана али није досадна; снажан ритам реченице носи, предочава, исказује догађаје и доживљаје, мисли, па и најкомпликованија и најтананија душевна расположења и струјања потвести.
Хуманистичка концепција живота у овим прозама Петра Шегедина почива на осветљавању тамних страна и дубина човековог бића и његове

СИКА СА НАСЛОВНЕ СТРАНЕ ШЕГЕДИНОВЕ ПРОЗЕ „МРТВО МОРЕ"

ЦРНИ ЂОРЂЕ

Глава ме већ с колца гледа
Ионако ме нема и нема вас
Појмите ли

По души их по жижи слаткој
По рогатом месецу на челу
По шарци у оку
Не би ли нас било

За цветним кључем постојања
На дно мора пасје крви
Без освртања безбудућни за мнош
Можете ли

На нож земаљско им и небеско
Смрт је нас одавно сита
На нож курјаца моји мезимци
непроболо

Глава вам се већ са колца кезе
Ионако вас нема и нема мене
Хоћете ли

ВАСКО ПОПА

Поводом новог издања "Браће Карамазових"

(„Матица хрватска", Загреб, 1954)

ПРЕ ШЕСТ година Достојевски је проглашен у СССР-у за човекомрса и упорног глумарског тора свега што понижава, муци, вреба и обезхрабује човека. Коначно изабран том приликом из списа руских класика, Достојевски се више не проучава у његовој домовини — или се бар студије о њему више не објављују. Од најзначајнијих дела Достојевскога у Москви се прештампалају само нека, тако да се већ седлањест година није појавило ниједно издање „Браће Карамазових", тог последњег романа славног писца. Претпоследње издање романа штампано је тако 1935 године, с поговором и коментаром Леонида Гросмана, једног од истакнутијих совјетских проучаваца дела и живота Ф. М. Достојевског.

Матица хрватска, која је ту скоро издала „Браћу Карамазових" у преводу Вељка Лукића и редакцији Јаске Кушана, прихватила је као пропратни текст то Гросманово тумачење, зналачко и озбиљно, али очигледно недовољно.

Ствар је у томе што је Гросман поставио себи веома уске границе, и не проулавајући да „Браћу Карамазових" протумачи из перспективе дубље оцене става Достојевског према битним проблемима друштвене стварности и људских односа. Посебно је и, за нас не тако много занимљиво питање зашто је Гросман тако поступио, али чињеница је да он своди своје излагање на тезу романа, на развојни ток замисли које је Достојевски уметнички отеловио у овом свом делу, на велико интересовање Достојевског за један случај оубеживања, што је много касније послужило као језгро фабуле „Браће Карамазових" итд. Устари, Гросман објашњава само чињенице у вези са славним романом и његовим постанком, тако да су у средњости Гросманова излагања Достојевски и рад Достојевског на роману од тренутка кад је никада прва замисао до последњег реда епизола. Усто је Гросман дао објашњење многих тешких и нејасних места романа. Нема спора, све је то израђено веома солидно, уз потребно оградавање од сумњивих претпоставки, на основу темељног познавања факата из живота и рада Ф. М. Достојевског, као и руске књижевне атмосфере његова доба. Међутим, факта и подаци скоро у свему чине садржај Гросманова текста, тако да су потпуно запостављена најважнија питања; у чему је огромна, непролазна вредност „Браће Карамазових", шта значи то дело за читаоца чије је опредељење у друштвено-политичким питањима потпуно супротно опредељењу Достојевског, и у којој су мери мистично-монастичка расположења тога писца и његово страховање од револуције запарала уметничко ткиво дела што тако дубоко понире и у најскривенија подручја људске психе?

На та питања, Леонид Гросман није одговорио и, заједно са њим, одговор читаоцу ускраћује и ново загребачко издање „Браће Карамазових". Оно је иначе приређено веома марљиво; оно је у сваком случају шире замисљено и боље него појединачно издања превода из светске књижевности у којима читалац неће наћи ниједну пропратну реч о писцу и делу, али поред Гросмановог коментара, несумњиво корисног и прихватљивог у релацијама о бавештавања и тумачења појединачних места „Браће Карамазових", свакако је веома обухватно, садржајно и исправно протумачити целину.
Другим речима, у ово издање требало би да уђе још један есеј којем би Гросманов текст послужо само као допуна — есеј о месту Достојевског и „Браће Карамазових" у светској књижевности и о значају опуса тог великог писца, а напоље његовог последњег дела, за људе који га данас читају. До таквог есеја Матица хрватска свакако је могла доћи у властитој кући или недалеко од ње. Тиме би она показала, у исти мах, како треба издавати преводу дела светских класика.

ЕРОС СЕКВИ

ЛАВ ЗАХАРОВ

Mario Tobino: „Le libere donne di Magliano"

(VALLECCHI — FIRENZE, 1953)

ВЕОМА је чест случај лекара књижевника. Човек би понекад рекао да професионално искуство приморава лекара да изложи на хартији богату ризницу знања и проблема са којима се сукобио вршећи свој позив.

У италијанској послератној литератури двојица лекара писаца привукла су на себе пажњу. Први од њих, Карло Леви, одмах је чврсто изабро у први ред у области прозе са оном делом „Христос се зауставио у Еболију", које претставља ремек-дело своје врсте. Али Карло Леви, било овим делом, било наредним — „Сат" као и својим сликарским радом — потврђује, изгледа, сопствену уметничку способност који је са медицином имао само случајан контакт. Или је из медицине, можда, извукао само дубље и сигурније познавање људске душе и једно свесрно размемевање за човечанство.

Сасвим друкчији ми изгледа случај Марија Тобина. Родом из Луке, у Тоскани, Тобино је провео многе године као психијатар, вршећи дужност у разним лудницама. Лекарски позив био је његово првенствено занимање, иако се пре извесног времена већ појавио на књижевном

хоризонту као аутор књига прозе — као што је „Липонардов анђео" („L'angelo del Liponard").

Марио Тобино је 1953 године објавио „Слободне жене из Маљана" (Издање Валеки, Фиренца). Ново Тобинијево дело доживело је у неколико месеци пет издања и наишло на најповољнију оцену критике.

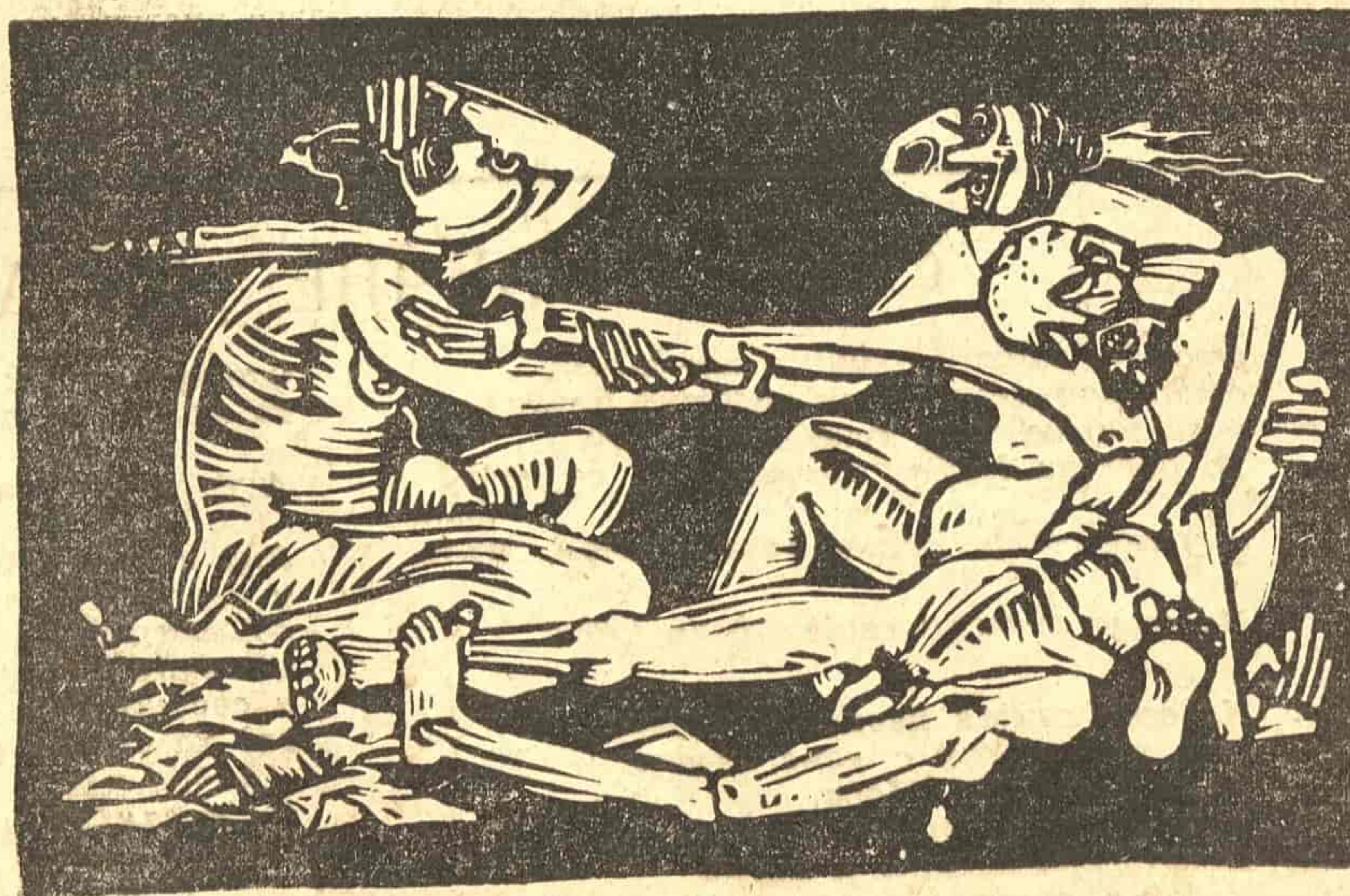
Ђузепе де Робертис тврди: „До данас нисам прочитао књигу тако прожету милосрђем, тако узвишено лепу". Емилио Чеки налази у „Слободним женама из Маљана" „мноштво незаборавних ствари", „ванредне ликове", „уметност снажне и искрене лепоте". А Арналдо Бочели овако пише у часопису „Ид Мондо":

„Тобино је један од оних књижевника у коме се више осећа да је ангажован човек и чија уметност није усмерена само на естетску искреност".

Устари, књига Марија Тобина претставља искрен лирски израз једне дубоке и свесрдне човечности. У Маљану урезују се у машту, а још више у срца читалаца, ликови без копрене из једног бескрајно разноликог света жена, којима лудило даје најелементарнију и најотворенију искреност. То је свет без суза и без плаштета стида, у коме се сваки инстинкт и сваки карактер открива са својом исконском снагом.

У Тобину лебди и дух религиозности, који зависи од проблема, за њега нерешеног, узрока ствари; али то је неодређена религиозност као неизвесност пред стварношћу лудила, која је докучена осећањем и људском и уметничком приврженошћу, која није тражена кључем науке. Тобино, лекар и књижевник, приближава се своме човечанству, воли га и пружа нам га онако како је то он осетио. Због тога не треба да се чудимо ако се филозофско решење ствари, које није постављено, а према томе ни нађено, своди неопходно на нејасну маглу једне религиозне сентименталности.

Али то не замерамо писцу. Захвални смо му на делу непосредног хуманизма и поезије, које нам је пружно.

АЛЕКСАНДАР ТОМАШЕВИЋ: КЛЕТВА

Три рибара и један млинар

(П Р И П О В Е Т К А)

ПРЕДВЕЧЕ је мало захлађивало, са Дунава је дувао благи поветарац и доносио са собом пискави звоник малих локалних воза. Сунце је већ било зашло на небу, једино се још на самој ивици хоризонта црвенела једна његова кришка. Дуж обале су оживеле врбе и почеле да шушта својим сребрним листовима, а у шевару су удариле у кректање жабе, једном речни настало је вече.

Горе код чарде у Шебешоку тамбураши су још увек жестоко ударали у своје тамбурице, јер тамо је од самога јутра думповао воденичар Јожи Бакај. Дошао је ујутру у шест, затражио фиоки ракије, а затим о-стао преко целог дана. Кад је до-шао, рибари су баш постављали вр-лике, а сада је већ било време да их покупе. Рибара је било тројица: дво-јица међу њима брљати, средовечни људи, који су из земљаних луда пу-шили пикију, и један сасвим млади, који је пре лично на дерана него на младића. Седео је заједно с оном двојицом старијих, али није пуштио луду и на њему нису биле плаве платице чакшире као на овима. Био је то вијаст, плавооки, плавокопч младић, седео је непокретно и немо гледао према чарди.

— Баш добра песма! — рече је-дан од оне двојице старијих. — За-мог војсковања много се је пева-ло, само што ју је он сада прена-чно по своме.

Љуђушкани таласи су све до њих доносили песму коју је Јожи Бакај певао још га је грло до-носило, док га је банда пратила о-нако поздалека, тихим шикшаем, јако јој је воденичар био наредно:

Кудагод да кренем, свет се мени дивни,
Машику ти, да знаш, пар најлонки
Али ипак дама нећш постати
У задругу ћу те уписати, шалај!

— Баво да га носи! — церио се још други рибар и заклимао главом.
— То је добро смислио.

— Лако је њему да лупа главу око оваких беспослица када коло на његовој воденици не престаје да се окреће ни дању ни ноћу, тако да његов таст такорећн не стиже да свеже цакове, а он сам трпа ли трпа шаре у цеп. Ево, ових дана је купио мотоцикл...

— А ја га се још сећам кад није имао пара ни за цигарете. Долазио је недељом поподне у крчму и пу-дио се да поставља кегле на кугла-ни. Више није радио него што јесте. А затим му је одједном пошло на добро. То је било онда кад му је онај сомборски Јеврејин Клаји куп-ио ту воденицу. То јест он је није купио њему већ самоме себи, а овај је само радио с њом. Али била је на његовом имену и кад су Клајна заједно са осталима одвели, он је постао њен стварни власник. Већ се тада хвалио како има свакога у цепену. А и јесте се био сливао са о-ним тадашњим бележником, што је имао зубе широке као лопата. Били су као божић и бадњици: заједно су лумповали, заједно ловили и он му је израдио да не оде у војску.

— Роди ме мајко срећног!
— рече други рибар на извади луду из уста и поче да удара њом о длан да би истресао перасе. — Има лелу, снажну жену, па ипак мора увек да има две до три швалерке. Сад се, веле, врти око наше учитељице...

— Море, врти ти се он око сваке која му је једном замекла за око.

Разговор умуче, а истовремено и у чарди заћута музика. Одједном настаде таква тишина да се чак из-далека могло чути кад се праћакне шаран над водом.

Онај млади рибар устаде, криће обали и отуд гледаше према чарди.
— Седате у чамац — довикну он оној двојици старијих — и отикују се низводно.

— Можда води свираче жени да не би плакала толико за њим — рече један од рибара замисљено и, заклоњивши дланом очи као да још увек сија сунце, погледа уз Дунав. Чамац се стварно спуштао низвод-но, држећи се обале, а на његовој крми су седела шифурена три Ци-ганина, чије тамбурице су сад по-ново одјекивале, док је Јожи Бакај седео напред крај чамције и ударао дланом о длан; још ни сад није мо-гао да обузда своје силно расположе-ње.

Она два старија рибара почеше одједном да се спремају као да има-ју нека врло хитна посла и као да нису све досад седели докови, само

да тај галамција не би рекао да из-лазе на Дунав једино да се излежа-вају и због тога никад нема риба у крчмаричном котлу. Један од њих је почео да поправаља мередов, као да му је наједном дршка олабавила, а други је стао да оштри неки клин да пању — обојина најизглед сасвим утонуди у посао.

На обали је остао само момак и гледао воду, чамац и Јожија Бакаја са његова три тамбураша.

— Шта је било, аласи? — довикну Јожи Бакај рибарима. — Беже ли

ЈАНОШ ХЕРЦЕГ

рибе? Већ сам се нешто много за-желео штуке.

Је ли он рекао што чамцији изи је овај сам од себе окренуо чамац пре-ма обали, то се ни после није до-знало, тек чамац се, секући глатку воду, упутно према рибарима и Јо-жи Бакај искочи на обалу. Његова три свирача такође искочише за њим и како стигше на обалу тако про-дужише да свирају.

— Куш! — махну воденичар уна-траг свирачима и задржа на њима поглед за тренутак. — Онда свирајте кад вам наређујем!

— Седи мало, Јожи, — рече му један од рибара осмехујући се, као да се богзна како раду-је посети — овде је на обали лепа трава. Него, штука нема; све што у-ловимо ми одмах преда-јемо, знаш и сам добро.

— Ја ипак ко велим, ако човек добро плати, може се увек нешто на-ћи онако, „испод тезе“.

Рибари се на то ис-потиха насмејаше и ре-коше како сада није као што је било некада и све су нешто радили и петљали дађе, један код пања, а други око мрежа.

Јожи Бакај је стајао раскречених ногу, рас-пањен, првен, мohan, растворене кошуље над мањавим грудима. Онда се окрете момку, који је стајао иза једног од рибара под неком врбом и гледао у воденичара.

— Хоћеш ли да запа-лиш коју, дете? — у-пита и пружи према момку кутују са финим цигаретама, очекујући да момак приђе ближе.

— Добар је мени и мој дуван — одговори младић и на то онај стари-ји рибар код пања одједном поди-же главу, па прво погледа у момка а затим у Јожија Бакаја, осећајући да између њих двојице мора да има нешто.

— Имаш право, то и није за-децу, — одрати Јожи Бакај — још би могао да поквариш стомак.

— Пазите ви само на своје здрав-ље, чујете ли! — одговори младић изазивачки и погледа млинара у очи. На ове речи се онај старији рибар код пања исправи, као да је клин, који је леђао, одједном постао до-вољно оштар. Цигани оборише гла-ве, чамција пусти ланац да падне са звекетом у чамац, а Јожи Бакај мир-ним покретом стрна кутују цигарета у цеп и пође према момку.

— Бојљу ли ти мајку, — проши-шта он кроз зубе, али не сувише љутило, — хоћеш ли да ти станем ногом за врат?

Момче је било танко, вијастово, никакво, да га је воденичар стегао све би му кости помодло, али се сад ипак и не помаче, не устукну, него кад му је Јожи Бакај пришао близу, он подиже десну руку узвис и скочи према њему. У уздишитој руци чврсто је стезао нож.

Стари рибар га у последњем тре-нутку дограби за руку.

— Јеси ли ти луд? Кад те опау-чим!

Али момак је и даље уложено ста-јао на месту, па како се његов нож налазио већ у руци старог рибара, ипак је нетремице гледао млинара у очи и овај одједном као да се у-плаши.

Једно вреже је неодлучно гледао у момка, а затим се силно насмеја:

— Па што не рече одмах да си тако љут, дао бих да те искувају у чорби. Е, лепо дочекујете госте. — окрете се затим оној другој двојици — нема шта! Али запамтићу вам и

то, ништа не брините! Хајдемо, мо-ре, одавде.

Затим уђе у чамац, тамбураши за њим, а чамција баци ланац у кљун чамца, дохвати весло и одби се од обале.

— Кудагод да кренем, свет се ме-ни дивни... — запева млинар поно-во, као да се ништа није догодило, а свирачи су га гласно пратили.

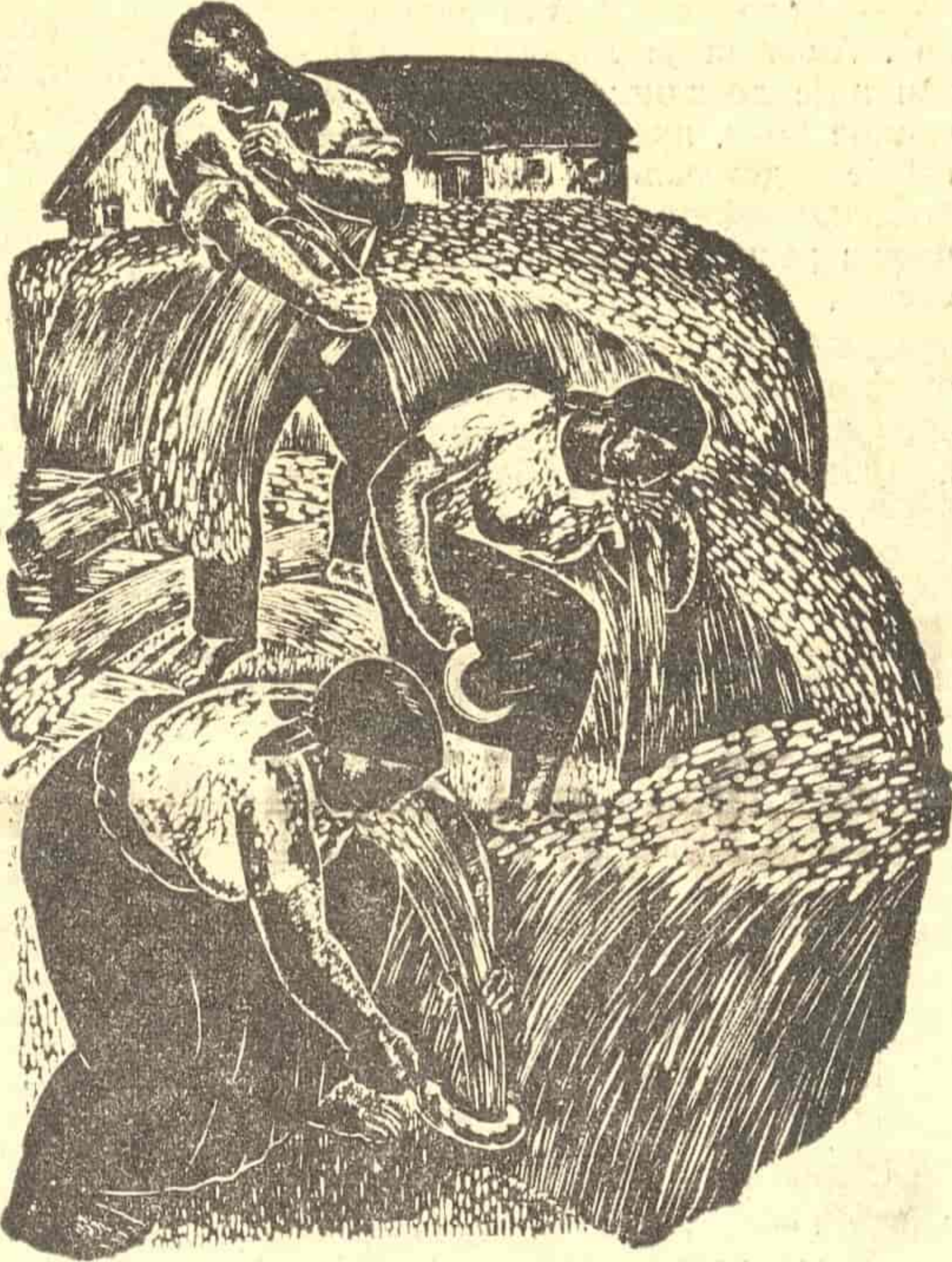
Међутим, кад је чамац стигао у-сред Дунава, он устаде, састави ру-ке у трубу пред устима и тако до-викну према обали:

— Ехеј, дете! Да знаш да је јачо-да онога који је узбере!

— Шта то имаш с њиме? — упита момка један од рибара када је ча-мац с воденичарем већ био долежо.

— Је ли то због девојке?
— Момак климну главом.

— Ја трдне ли будале! — рече други, али не грубо, не с намером да увреди, него пре пријатељски и доброћудно. — Зар си с таквим на-шао да се качиш? Хоћеш да доспеш у затвор због њега? Ја, вала, не бих ни плаћују на девојку која се за-бавља с оваквим вејром.

ТОНЕ КРАЉ: ЖЕТВА (дрворез)

— И, после, немој да мислиш — додаде други — да ће овај још дуго моћи да се тако прси. Море, долија-ће он а пре, а после. Данас више нису времена да неко може да пла-нује и живи а да ниподаштава рад-не људе. Тек једанпут чућеш да су га затворили на неколико година. Јер има ти он и друге, веће грехе него то што иде за девојкама. А зар-екла се земља рају... Могу да до-знају и то да воденица заправо и није његова.

Дунуо је још хладнији поветарац, врбак је шуштао, а на небо су изи-шле бледе звезде.

— Него, сада на посао — рече по-сле краће почивке онај старији ри-бар, а момак на то испод лисна-тих грана наднетих над воду извуче широки аласки чамац, па бацнише у њега мреже и отискоше се водом по-рибу.

ХОКУСАИ: ЈЕДАН ОД ТРИДЕСТ И ШЕСТ ПРИЗОРА ИЗ ФУЦИЈА

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

Јапанска уметност у Енглеској

ПРЕТМ преко Канала није лако. У то се можете уверити исто тако брзо и једноставно, као што су се уверили шпански адми-

рални, француски императори и немачки генерали. Ништа се није изменило ни од пронајаска авиона на млаз и ракетног оруђа, па се вероватно ништа неће ни изменити. Једини је могући начин да купиш карту код „Путника“ или „Томаса Кука“ и да уверите провиџише пар-ринике у Доверу или Њу Хавну да у коферу немате ни виски, ни цигарете, ни шифре за тајне извештаје, већ само писаму и списак покљона за пријатеље. Све оно што не расте у доследности, и то практичној до-следности. Ми смо картезијанци и не примамо ништа у наш енглески разум што није прошло кроз наша енглеска чула. Ништа зато што ми јединствено осећање државности, — толико дењено у доба Уједињених нација, — плаћамо стандардним погледима на питања интелектуалног прогреса; чињеница је да се нама једна добра карикатура из „Панча“ чини пунија практичног духа и лепе равнотеже него ма која вирголова конструкција Пабла Пикаса или Ле-жеа. Врло добро! И уред тога енергично албионског резонанања одједном су се Јапанци напали у срцу Енглеске!

Нико не зна како су и на који начин Јапанци овладали мо-ре, британски систем одбране и кар-тезијанизам и напали се у срцу Ен-глеске, у Лондону! Чињеница је са-мо да су једнога мартовског јутра посетили Британског музеја откри-ли у горњим просторијама галерије Едварда VII сјајну изложбу дрво-реза јапанског гравера Утамара. Не-што мало пре тога упознали смо се са пртежима Уистлера у Сент-Нелс галерији и графиком Стенлена у Олд Барлингтон Стриту. Изнена-ђење је било утолико веће што је после једног америчког интимисте, — који је обожавао своју мајку и Карлајла, — п једног француског моралисте, дошао један уметник ко-ји је опевао живот јапанских кур-тизана.

Никада ми Утамаро није изгледао тако једноставан и тако јединствен као под кровом који чува фриз са Партезона и велику камену причу о Нимродовом лову! Овај фини у-метник, овај префињени оријента-лац, драматичан кад хоће и прозра-чан као кристал кад му се то свиди, испевао је длетом и бојом најлепшу песму о лепоти и љубкости жена. Зли језици кажу да је био тако савршен да су се Јапанке одлучи-ле да лице на његове јунакиње, и од тог времена су постале заста-лепе! Када сам видео онај љупки цвет девојка које са једног моста поздрављају залазак сунца, дао сам им за право. Пратио сам их по уз-ним уличама и обалом мора све до кућа од бамбуса и хартије, све док нисмо срели дечака Кинтоки и наручују дивље жене Јамауба. Ту су нежни гудачки инструменти прешли у један тако снажан и силовит оркестар линија и боја, да се тако шта није у сликарству могло срести пре Кандинског или Паула Кле. Али Утамаро није дошао сам. Од-мах за њим се на Сент-Нелс Скверу појавио Хокусаи. Ако је икада неко испреко нешто нежније, страственије, поетичније и чулније око једног љубавног пара, то је овај савремен-ник Фрагошара и Бушеа, претеча Колда Монеа. Видео сам пејзаже и птице који вам одузимају појам о времену и људским могућностима као о нечему непотребном да би се уживало у неисцрпној сласти једног уметничког доживљаја.

Човек није никада захваћан. Прва паша континентална мисао (мало заједњава, наравно) била је: док-кан! Докан су се Енглези сетили да прихвате ову јединствену умет-ност коју је осетно још Вато, и ко-јој су Гонкурпи исплели прекрасне венте усхићења. Већ је у уцешке ушло да су јапанске естампе надах-нуле импресионисте, да су очара-вале Гогена, да су лежале у основи школе Понт Авен и да их је Бонар волео мање безазлено него што се верује. Али кад смо напустили из-ложбене просторије, и кад је ути-шана музика боја допустила да с-гледамо у ново стечено богатство, постало нам је једно јасно: добро су учинили. Добро су учинили што то приказују сада, када су се стра-сти стигле, и када смо до краја сазнали шта је све добро а шта рђаво у школама које су воделе ја-панску графику. Јер таква је суд-бина уметности: кад хоћеш да не-што позајмиш, па макар и оно нај-боље, даће ти се, и то заувек, само оно што је осредње и сасвим без-лично.

М. КОЛАРИЋ

ОТЦИЈАЈИ ВЕЧНЕ МЛАДОСТИ

*Оросићу смелом уличи и њу далеку
док изнад мене облак расејано блуди
и звезду на окну трне ветар сиви.
То опет из других клима бајка се моја
и у мом телу, кад кад тако ломном, живи.*

Па онда тражим својих дана стопе.

*Ка себи свијам невидљива јутра
што тугу ноћну с мене свлаче
на дно Леденог Мора,
ипак ми усна дршће
изнад ране потајне и мутне
и бојим се да облаку речи злосаутне*

*шпанути неће:
то можда одлази незнана Орора.*

А ту је музика мога сна о срећи.

*Још видим себе од двадесет лета
у свитању онога што је насмејано,
до јастука даљине зовем
и клупу једну
и све што на њој беше лишћем завејано,
тад ка стропу пружам руку врелу
и једну.*

*И ја сам ту и писам.
Орора! Орора!...*

СЛОБОДАН ГАЛОГАЖА

Четири драмске премијере у Хрватском народном казалишту

Концертне забелешке

(БЕОГРАДСКА ФИЛХАРМОНИЈА 23 АПРИЛА)

ХРВАТСКО народно казалиште у Загребу дало је у последња два месеца четири драмске премијере. У фебруару био је приказан Шекспиров „Млетачки трговац“...

Како је загребацка драма позната по извесној конзервативности свог стила, модернија режијска постава „Млетачког трговца“...

Домашни писац Ервин Шинко ипак се изразито политичке драме с најактуелнијом тематиком. Радња у „Страшној срећи“ догађа се 1951 године у нашој земљи близу мађарске границе...

„Дубоко плаво море“ савременог енглеског писца Теренса Ретигена је психолошка драма солидне драмске фактуре типа 19 стољећа...

резерве, представа је била занимљива и узбудљива, чему је највише допринијела Ервина Драгман се је, након успјеха у прошлој сезони, поновно афирмирала као једна од наших најјачих карактерних глумица...

Домашни писац Ервин Шинко ипак се изразито политичке драме с најактуелнијом тематиком. Радња у „Страшној срећи“ догађа се 1951 године у нашој земљи близу мађарске границе...

„Лепеза леђи Уиндермир“, салонски комад, написан пред седамдесетак година као сатира на високо енглеско друштво и један конвенционално-пуритански морал уопће...

казао је на обновљеној изведби да може још и данас прилично заинтересирати и забавити публику. Режија Владе Хабунска, који се афирмирао као добар редатељ оваквих комада, знала је у сценској постави ускладити главне компоненте овог комада...

ДР ЗЛАТКО МАТЕТИЋ

МАКС СЕДЕС: КОЂАНИЦИ

Комедију Цона Петрика „Чајиница код августовске месечине“ прогласили су најбољу америчку драму у позоришној догађају се 1951 године. Петрик је ову своју комедију написао на основу истоименог романа Верна Снејдера...

Истом приликом критичари су се изјаснили и о најбољем позоришном комаду страног порекла на репертоару америчких позоришта у току протекле сезоне, као и о најуспешнијем музичком комаду. Они су се у велиини определили за „Ондину“ од Жана Жироду...

НЕПРАВДА ПРЕМА МЕШТРОВИЋУ

Истовремено у Њујоркском и лондонском издању изишло је из штампе дело „Скулптура“ двадесетог столећа. Основна вредност тог дела, које је приредио Ендрју Карлсф Ричи...

НА ДЕВЕТОМ абонентном концерту Филхармоније оркестар је, у студији диригент Здравковића, извео увертиру-фантазију Чајковског „Ромео и Јулија“...

Само, док је Шекспирова филозофска поема сублимна резултанта генја ренесансе, дело „добра које је захтевало диноне и рајало диноне, диноне по мојим мишљењу, по страстности и карактеру“...

„Ничег на земљи нема толико злог, да земљи не пружа и неког добра свог; ниједног којега добра што, кад се обрне, са правог пута у зло не поерте.“

Увек су тако две супротне власти у људма и биму: благодот и зле спрости.“ (Ромео и Јулија, II, 3)

затим друга тема, тема кавге, окршаја неке стихичне антиципације јунтовског комплекса таштине, суверености и изазивачког зачикавања, тема за ко-

ју је један монограф Чајковског рекао да се у њој чују британски, вијетнамски, филипински, македонски, репатријациони, италијански, и најзад трећа тема, мелодична, ја тешких, прихис суза очеванства, и смртоносна песма љубави, вијетнамски ефемерни дим сиване лепоте светија која се можда никада неће остварити...

„Нико срећан, а нико довољан, нико миран, а нико спокојан“ („Горски вијенац“, 2517-18)

Сасвим је другог кола и садржаја трагика Бетовенова, уклесана за поколења у пету симфонију, коју је на овом концерту Здравковић показао као сасвим зрелог и плодног композитора...

СВЕТ ВЕСТИ

НАЈБОЉА ПРОШЛОГОДИШЊА ДРАМА У САД

Комедију Цона Петрика „Чајиница код августовске месечине“ прогласили су најбољу америчку драму у позоришној догађају се 1951 године. Петрик је ову своју комедију написао на основу истоименог романа Верна Снејдера...

„АНАТАХАН“ — ЈЕДНА ОД НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У ЈАПАЊУ

Године 1944 амерички војни авиони напали су у водама Маријанских Острва и потопили неколико јапанских дрвених бродова. Двадесеторна члана дова посаде са тих бродова успретила да се спасу и да стигну до острвца Анатахан, где су живели пуних седам година...

О Раду Драинцу

Песник Раде Драинац рођен је као Радојко Јовановић у варошици Благое, округ Топлички, 26 августа 1899 године, у селачкој породици, од оца Нелдека и мајке Румене. Гимназију је учио у Крушевцу и Ници. Одмах после Првог светског рата одао се књижевности и новинарству.

За живота Драинац је објавио ова дела: збирке песама: „Модри смех“, „Бротикон“, „Лирске минијатуре“, „Две авантуре“ (поема), „Воз одлази“, „Авантурин арт“, „Бандит или песник“, „Банкет“, „Човек пена“, „Улице“, „Дак земље“. Затим роман „Шпански зид“, приповетке „Срце на пазару“ и књиге есеја „Расветљење“ и „Осврти“.

Умро је у Београду 1 маја 1948 а сахрањен је на Новом гробљу 3 маја у 16 часова.

ПАВЛЕ СТЕФАНОВИЋ

Поводом једне критике

О чланку »Ни сумрак ни зора« Борисава Михајловића

ТОЛИКО пута је поновљено, да је већ постало банална фраза: за живот и развјат литературе критика је од огромног значаја. Критика, пратећи стваралачки рад писца, открива њихове слабости и помаже им да их се ослободе, исто као што биљежи њихове успјехе. Критика указује на нове појаве; она помаже читалачкој публици утичући на развјат книжевног укуса. Она може и да предјачи откривајући нове теме, нове методе, уопште стварајући једну атмосферу и ударајући свој биљег епохи. Све то критика треба да ради и у томе је њен друштвени значај, а одатле произлази и она велика одговорност критичара.

Да, толико пута је то све поновљено да је постало банална фраза. Али, нажалост, као да није још дошло оно вријеме у животу наше књижевности кад ће бити више бити потребе да се понавља оно што је познато и што је само по себи довољно јасно. Напротив, као да тек претстоје одлучне битке око раширивања основних појмова.

У посљедње вријеме, код нас је све већи број људи (који себе сматрају критичарима и хоће да то чине и други), који у критичарски посао уводе нове обичаје, обичаје који код нас, и данас, не би требало да постоје. Не само да се ти критичари уздржавају од тога да читаоца обавијесте о томе с које платформе у своје критичарском послу полазе, шта хоће и за што се у литератури боре, него одбијају чак и то да уложе мало труда за доказивање својих тврђења. Они се просто задовољавају тиме да тврде, да ређају изјаве и судове, суверено и аподиктички, и не помислијући на то да се ограде, да учине неку резерву, да макар наговијесте да може постојати неко мишљење које би било другачије од њиховог.

Данас би се већ одређеније могло говорити о штети коју је досада нашој књижевности нанјела та врста критичара — ширећи забуну у широким редовима наших читалаца, пропгирајући, са доста конфузно сти, идеје које ни њима самима нису јасне. Но, не би било неопходно писати о њима — књижевност би им се отхрвала, као што је то и досада у развјат сваке литературе. Био случај, вријеме би их ископало, и они би веома брзо били предани забораву. Али, они постају све гласнији, све грдатији, све насртљивији и нестрљивији, они показују све мање обзира. Они су непрестано у навали — јер им се нико, или готово нико, озбиљно не супротставља. А то би, ако се тако пројуди, за развјат наше књижевности у садашњем тренутку могло имати озбиљних посљедица.

Један од критичара ове врсте који се, нарочито истиче јесте Борислав Михајловић. У НИИ-у од II-IV ове године написао је Михајловић приказ збирке приповиједака Марка Марковића, који носи наслов »Од сумрака до зоре«. Михајловић је ставио свој наслов: »Ни сумрак ни зора«. Кратко и јасно! Читалац не мора ни да се замара да би прочитао цио приказ. Сам наслов каже му све: књига не ваља. А ако је човек баш упоран, онда га, одмах у почетку, дочека реченица: »Одавно сам већ био рекао себи да о књигама које сматрам неуспелим не треба да пишем.« (1)

А даље? Даље има свега, свега, само нема критике. Нема савјесног и објективног приказивања књиге, него има омаловажавања и неподоставања у толикој мјери да би сличан примјер било тешко наћи у цијелој нашој књижевности.

Михајловић пише: »Да је она једина (књига о којој је ријеч, С. М.) таква која се код нас објављује вредно би о њој писати као о курнозиту, овако она добија значај појаве и оштрина редова који уводе у овај приказ и који следе треба да буде посматрана из угла револта удушеног једној распрострањеној појави.«

Дакле, револт! А чиме критичар образлаже свој револт? Ево:

»Узимам, не бирајући много, почетак једне приче:«

Дан за даном, па и окупатору дође крај.

Видјет о надирању ослободилачких јединица Југословенске армије и Партизанских одреда стиже у Сарајево неколико дана прије њих и унесе радост у народ, а међу окупатора и његове пријатеље ужас, збрку и безглавост.«

Критичар допушта да би ово још могао бити почетак гимназијског писменог рада о теми: »Како сам доживио Ослобођење«, а да би много мање то могло бити уводни став за слаб новински чланак.

Зашто? Критичар нам то не каже, он се нимало не труди да то објасни.

Зар писац заиста не може тако интонирати своју приповијетку како је то овдје учинио Марко Марковић? И зар је овај почетак приповијетке, макар заиста и био слаб, некакав доказ за све оно што у свом спису тврди Б. Михајловић? Јер, других неких доказа ни за што у читавом овом приказу нема ни за дијект, и само се у њему ређају тврђе и тврђе, судови, закључци, без и трукне ма каквог доказивања.

Што се тиче овог »доказа« Б. Михајловића, рећи ћу да се ово наведено мјесто односи на Марковићеву причу »Света својина«, која нема сумње, представља једно од успјешних остварења у овој књизи. Марковић је ту, са мало средстава, са лијепо сачуваном мјером, изнио малограђанску психологију. Грамзива, самокива тупа природа једне жене коју је живот унаказио, показује се пред читаоцем у свој голојности. А осим тога: осјећа се атмосфера слома, паника безглагољег бјегства, деморализација дојучерашњих спалика који стрепе за сопствену судбину.

Интересантно је да Б. Михајловић, ма да је као »доказ« (и то једини!) узео почетак ове приче, о самој причи не говори ни једне једине ријечи. Он не критикује ту причу, он сматра да сам почетак писца у толикој мјери компромитује, да ће се читалац задовољити његовим, критичаревим доказом, и повјеровати да прича не ваља, односно да ништа у цијелој књизи не ваља. Поступак који би, нема сумње, било интересантно посматрати и са моралне тачке гледишта.

Шта као критичар хоће Б. Михајловић? Је ли му, можда, ово била још једна прилика више да напише ове демагошке редове:

»Доклегод код нас штампање буде било скупо, број књига ограничен нуждом и законима економског живота, дотле треба прогласити мораторијум имена, репутација, позиција, јер иза сваке објављене књиге чека десет необјављених (!), иза сваког већ откријеног именованог и означеног домета чека аноним југулар да каже свој унутрашњи свет... Без почетника једне литературе нема сутра ни те литературе.«

Или је, можда, Б. Михајловић желио да искористи и ову прилику, па да нам саопшти »да један догађај из живота постаје литература тек онда када са површине његовог збивања буду скинути сви слојеви спољашњег, када се уопшти до нове свести и повог сазнања о човеку!«

Ако је хтио ово друго, онда се морао потрудити и да објасни шта то треба да значи, како се то са површине збивања једног догађаја скидају сви слојеви спољашњег. Овако, упорном читаоцу остаје да напорно размишља о смислу, и да се, на крају, обесхрабрен окане тога кад зна да све то спада у абецеду, у елементарне појмове, итд.

О абецеди и о елементарним појмовима потребно је расправљати са Б. Михајловићем, просто зато што нам је он под фирмом критичког приказа једне књиге подметнуо обичан памфлет и ништа друго. Но то је могуће учинити и другом којом приликом. Засада је боље задржати се на самој књизи о којој је ријеч. Марко Марковић написао је збирку приповиједака из времена рата.

Какав је резултат постигао писац својим напором? По мом мишљењу овдје постоји успјех који не може бити негиран једним оваквим поступком критичара. Има у овој збирци добрих приповиједака, умјетнички сугестивних, импресивних, на топовених атмосфером времена. Сваки читалац који са љубављу и размијевањем прилази литератури, наћи ће у овој збирци нешто што ће га потрести, што ће га узбудити, што ће учинити да забрује у њему оне струне које су осјетљиве на љубав према човеку. Такав читалац ће још једном стати очи у очи са једним суровим временом у коме је тешко било остати човек, у коме је било тешко, готово немогуће, сачувати љубав и вјеру у човјека пред навалом мржње и невјеровања. Проћи ће испред очију читаоцевих поворке ликова, од оних узвишених, испуњених самопрјегором и спремношћу на жртву за општу срећу, па до

оних поживинчених, подивљалих, који су се изгубили на странпутимама.

Марку Марковићу могу се, наравно, чинити и неке замјерке, и те замјерке треба чинити. Анализа неких приповиједака показала би да су оне често сувише стегнуте фабулом, да тежња за догађајем по сваку цијену понекад спута писца, да му наметне конструкцију, да га понекад одведе у реферисање. У понеким тренуцима код Марковића се може осјетити помало старински начин причања који је већ постао стран нашем уху. Али, остаје за мене као несумњиво једно: књига Марка Марковића претставља вриједност наше књижевности и она заслужије да се према њој тако и поступи.

Да завршим: Борислав Михајловић није поступио као критичар, то што он ради није књижевна критика. Зашто он чини оно што чини — ја не знам и не желим да претпостављам.

Ако Б. Михајловић заиста хоће да буде критичар, онда је дужан да јасно изиђе са својом платформом, да каже шта он од умјетности захтијева. Сваки критичар, увијек и свугдје, обавезан је да то учини.

СЛАВКО МИЋАНОВИЋ

ВИЛКО СЕЛАН ГЛИХА: НАСЕЉЕ (линорез)

Ф И Л М

Седми филмски фестивал у Кану

НА ОВОМ бучном сајму филмова, у суптропском декору палми и катарки као за поштанске разгледнице, успркос виши противдалаца и кулаца, успркос гласном истицању звијезда, тих риба-дјевојака сваког сајма; на овом богато окићеном, заставама и вршчама у крашеном вртуљку, на којем је хихотала, јела и напајала се раскошно декортирана, или црно-бијело укрупљена, гомила — на тој даноноћној паради и процесији, уз тајнајан рекламе, тешко је било дати неку коначну оцјену вриједности појединих националних кинематографија. Иако се мора слаћи раменима, те као љубазни Кокто, председник фестивалског жирија, промрљати да сад читав свијет зна руковати камером и снимати филмове, те да се од сада ради само о сикве — ипак се може разликовати највиши пучкошколски, рецимо, језик луксембургког краткометражног филма »Шетња кроз Луксембург« од проничне, фино саткане, клеровске грађе енглеског краткометражног филма »Врт ужитака«, или паролашки, тамбурашки примитивизам мађарског целовечерњег филма »Мали новчић« од сјајног, барокног, углађеног филмског језика јапанског великог филма »Врата пакла«.

То је, дакле, сазнање да су сви већ сада способни да израђују филмску »конфекцију«, али што је с »ручним радом?«

Оцјена жирија, или оцјена штампе или публике, или којег надобудног појединца, може бити само оцјена тренутног стања, међутим појединих националних кинематографија. Дефинитивну оцјену не треба да-

вати само по филмовима овог једног фестивала, него тек у слиједу неколико фестивала, и то фестивала не само у Кану. Овај фестивал у Кану може бити само још једна потврда запажања кроз године.

Тако се потврђује мишљење о подлаганом и сталном успону јапанског и индијског филма (јапански »Врата пакла« и индијски »Два хектара земље«). И награђени и ненаграђени јапански те индијски филмови говоре о неколицини талената, те о занатству међународних размјера.

Може се поново утврдити постојање врло снажних група талентираних стваралаца у француском и талијанском филму (Кајатов »Прије потона«, те талијански филмови »Фантастични вртуљак« и »Кроника сиромашних љубавника«). Те групе нису само периодичког карактера. Опажа се да је амерички филм кадар готово сваке године изабачити — захваљујући неколицини режисера изузетног талента — по који значајан филм (као и ове године »Одавде до вјечности«). Потврђује се да се то енглеском филму догађа рјеђе. Исто је тако несумњиво да су резултати бироскратске, дирижиране умјетности поразни (мађарски »Мали новчић«, совјетски »Судбина Марине«, док је награђени »Скендербег« — велики, безживотни, надувени плакат — умјетнички слом за Јуткевича, иначе талентираниог режисера; а пољски »Петорка из улице Барске« свједоком, да ни режисер од значаја, као што је Александар Форд, не може да се одупре погубном вјетру укрупљености). Опавили смо застој у мексичком филму, чак иако је сниматељ сам Габриел Фигероа, а глумица Долорес дел Рио. Исто тако се видјело

Књижевне Новине

ГЛАВНИ УРЕДНИЦИ
Танасије Младеновић и Ђуза Радовић

РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИЈУМ
Ото Биџаи Мерић, Велибор Ђлигорич, Радомир Константиновић, Душан Матић и Ристо Тошовић

УРЕДНИШТВО
Француска 7, тел. 21-000

АДМИНИСТРАЦИЈА
Теразије 27, пошт. факс 133

Прегплата за годину 1954 Дин. 900., поједини примерак Дин. 20
Број чековног рачуна 102—Т—208

Лист излази сваког четвртка
РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЂАЈУ

БИБЛИОГРАФИЈА

Петар Шегедин: Мртво море, Издања »Култура«, Загреб 1954, латиницом, стр. 163, цена ?

Ђуро Кладарин: Слом четврте и пете окупаторско-квислиншке офанзиве, Издања »Култура«, Загреб 1954, латиницом, стр. 376, цена ?

Ј. В. Гете: Вилхелм Мајстер, Превела Ј. Костић-Флигел, стихове превео Ђустић Кржлеч, Издања »Култура«, Загреб 1954, латиницом, стр. 445, цена ?

Априлски број »Летописа Матице српске« доноси следеће прилоге: Миодраг С. Далевић: Анкета о питањима српскохрватског језика и правописа; Славко Колар: Уклонио оно што смета, прихватио што зближава; Мирко Бањевић: Бура на Јадрану (песма); Слободан Галогожа: Таласи дана (песма); Бошко Петровић: Терају Цигане; Томас Греј: Елегија написана на сеоском гробљу и Надгробни натпис (песма); Антун Барац: Ватрослав Јагњ у повијести хрватске књижевне критике; Миодраг Протић: Ранко Маринковић »Руке« и Игњацио Силоне »Прегршт купина«; М. Селаковић: Поводом библиографије дела Мирослава Крлеже; М. П.: Клод Тилије »Ујка Бенжамен«; Славко Гавриловић: Рад војвођанских музеја; Др К. Милутиновић: Доситејева Велика школа и политика Аустрије према уставничкој Србији; Белешка о Греју; П. Г.: Листајући часописе.

»Анали правног факултета у Београду«, тромесечни часопис за правне и друштвене науке, број 1, година II, јануар—март 1954, стр. 128. Сталне рубрике: чланци, прилози, судска пракса, прикази, преглед часописа, белешке. Уређује уређивачки одбор: др Михаило Константиновић (главни и одговорни уредник), др Јован Ловчевић, др Милош Радоковић, др Радомир Лукић, др Андрија Гамс, др Драгослав Јанковић, Никола Срентић, Драгаш Денковић и Владан Станковић.

Р. СРЕМЕЦ